

የአማላጅነት ትምህርት

በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የእመቤታችን ድንግል ማርያም ስሙን በሰፊና በአማላጅነት እንደ ሌሎች የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት በሰፊው የታወቀ ነው። ከመላእክትና ከቅዱሳንም በከብርም ሆነ በአማላጅነት ቅድሚያ ያላት አምላክን በድንግልና ጸንሳ በድንግልና የወለደች እመቤታችን ድንግል ማርያም ናት። ለማንኛውም ክርስቲያን ፤ ይልቁንም የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ ለሚከታተል የሃይማኖት ሰው የድንግል ማርያም ሕይወትና የቤተ ክርስቲያን አመሠራረት እንግዳ አይሆንበትም። ይህም ማለት የቤተ ክርስቲያን ራስ ኢየሱስ ክርስቶስ ከሷ መወለዱና ፤ መወለዱም እኛን ለማዳን ብቻ መሆኑ ከታወቀ ፤ የሰውን ልጅ የመዳን ቀን ከሰው ልጆች በቅድሚያ ያወቀች ፤ ለእግዚአብሔር የማዳን ሥራ መሣሪያ በመሆን አዳኙን መሲሕ የወለደች ፤ ለእግዚአብሔር ታማኝ የምሥጢር መዝገብ ናትና ነው። በዚያን ትምህርት (sotereology) የእመቤታችን ሕይወት ከእግዚአብሔር የማዳን ሥራ ጋር የተዋሐደ ነው። ስለዚህ በቤተ ክርስቲያናችን ድንግል ማርያም ከፍጡራን በላይ ከፈጣሪ በታች ሆና ትከበራለች። በመዝሙራችንም ሆነ በቅዳሴያችን ከስመ ሥላሴ ቀጥለን የምንዘምረው የድንግል ማርያምን ውዳሴ ነው። አምላክ ሰው በመሆኑ ለሰው ልጆች የዋለውን ውለታ፤— ስደቱን ፤ መንከራተቱን ፤ ስቅለቱንና ሞቱን በምናስታውስበት ጊዜ ድንግል ማርያምን ለመለየት አይቻልም። ወልዳ ያስገኘች ናት ፤ አዝላ የተሰየደደች ናት ፤ በማስተማር ጊዜው አብራ ተንከራትታለች ፤ በተሰቀለበት ዕለት ከመስቀሉ ሥር አልተለየችም ፤ ይህ ሁሉ የሚያሳየው እመቤታችን የሰውን ልጆች ለማዳን ከተደረገው አምላካዊ ጉዞ አለመለየቷን ነው።

ከአዲስ ኪዳን ቀደም ብሎ ስለ እመቤታችን ክብርና ልዕልና በነቢያት የተነገሩ ትንቢቶች አያሌ ናቸው። ከነሱም አንድ ሁለቱን ለመጥቀስ ያህል 150. አምላክን የወለደችውም በነያት ተነግሮላት ነው። 151. በአዲስ ኪዳንም ከእመቤታችን ከድንግል ግርያም በቀርበመላእክት ቃል፡— « ቡርክት አንቲ እምአንስት 1 ተፈሥሒ ፍሥሕትነአ ምልዕተ ጸጋ እግዚአብሔር ምስሌኪ፤ መንፈስ ቅዱስ ይመ ጽእ ላእሌኪ ወኃይለ ልዑል ይጸልለኪ » ተብሎ የተመሰገነ አል ነበረም። 153. እርሷም፡— « ናሁ እምይእዚስ ያስተበዕዒ ኩሉ ትውልድ » 154. ከእንግዲህስ ወዲህ ትውልድ ሁሉ ያመሰግኑኛል ብላ በተናገረችው መሠረት በልጅዋ ያመኑ ክርስቲያኖች ሁሉ መመኪያ ዘውዳችን 1 ጥንተ መድኃኒታችን 1 የንጽሕና መሠረታችን ድንግል ግርያም ናት እያሉ ይዘምራሉ።

ቤተ ክርስቲያኖችን ስለ እመቤታችን አማላጅነት የምትሰብ ከው የምታስተምረው ፍጹም በሆነ ሐዋርያዊ ትውፊት ነው። እመ ቤታችን ድንግል ግርያም ከሰው ወገን የሰው ችግር ቶሎ የሚገባት ቶሎ የሚታያትና የሚሰማት ርኅሮሃት ናት። ለምሳሌ በዮሐንስ ወንጌል 154. ያለውን ምንባብ ብንመለከት 1 ሠርግ ደግሰው ተጋባኙ ጠርተው ተጋባዥ ሕዝብ በመጋበዝ ላይ እንዳለ ድግሳቸው በመቋ ረጡ ደጋሾቹ አፈሩ። የሰዎቹ ችግር ቶሎ ገብቷት ለልጅዋ ነገረችው ከዚህም አስከትላ ልጇ ያዘዛችሁን ሁሉ አድርጉ ብላ አሳላፊ ለነበ ሩት ሰዎች ምክር ሰጠቻቸው። ልጅዋም የእናቱን አማላጅነት ተቀብሎ አሳላፊዎቹን ውኃ እንዲቀዱ አዘዛቸው 1 አሳልፈዎችም የእመቤታ ቸውን ምክር ሰምተው የጌታቸውን ትእዛዝ ስለፈጸሙ የሠርጉ ቤት ከሀፍረት ድኗል። ይህ አስደናቂ ተአምራት ሊደረግ የቻለው በእመ ቤታችን አማላጅነት መሆኑን ቤተ ክርስቲያን ታምናለች 1 ምዕመ

ናን ከዚህ ሕይወት ሲለዩ በዚህም በሚያልፈው የሕይወታቸው ጉዞ ለሚደርስባቸው ችግር ሁሉ እመቤታችን በአማላጅነት እንደማት ለያቸው የታመነ ነው። ፪፻፳ በዚሁ በዮሐንስ ወንጌል፡— « ነዋወል ድኪ ነያ እምከ » (እነሆ ልጅሽ እነሆ እናትህ) ብሎ አደራ በሚሰጥ ሰው ቋንቋ ጌታ የተናገረው ቃል እናቱ ድንግል ግርያም ክርሱ በቀር ሌላ ልጅ እንዳልነበራት ከማሳየቱም ሌላ ምሥጢራዊ አደ ሬው 1 እናቱን ለቤተ ክርስቲያን ቤተ ክርስቲያንም ለእናቱ ደራ መስጠቱ ነው። ስለዚህ ቤተ ክርስቲያን የተሰጣትን አደራ ስክ ዓለም ፍጹሜ ድረስ ጠብቃ በእመቤታችን ስም እየተማፀነች ሐዋርያዊ ተልዕኮዋን ታካሔዳለች። እመቤታችንም በተሰጣት አደራ የቤተ ክርስቲያን ጉዞ የተሳካ እንዲሆን ልጅዋን ወዳጅዋን በየጊዜው ትለምነዋለች 1 ታስታውሰዋለች።

እመቤታችን ድንግል ግርያም የርኅራኄ ምንጭ ናት ለሰው ብቻ ሳይሆን ለእንስሳትና ለአራዊት እንኳ ታዝናለች ትራራለች። ፪፻፯ ስለ እመቤታችን ርኅሮሃ የሚተረክ አንድ ታሪክ አለ። እመቤታ ታችን አንድ ቀን በሕጻንነት ዕድሜዋ ከጓደኞቿ ጋር ሁና ውሀ ልትቀዳ ወደ ወንዝ ወረደች 1 በውኃው ዳር እንዳለች ውኃ የጠማው ውሻ እየሮጠ መጣ 1 በዚህ ጊዜ ጓደኞቿ ያን የተጠማ ውሻ ሲያባር ሩት እርሷ ፍጹም ርኅራኄን የተመላች ስለሆነች ማጠጫ ዕቃ እንኳ ብታጣ ጫማዋን አውልቃ የተጠማውን ውሻ በጫማዋ ውሀ ማጠ ጣቷ ይነገራል። ስለዚህ ኢትዮጵያዊ ደራሲ የሚከተለውን ተናግሯል፡—

ሴስይኒ ማርያም ለጸማድኪ ዐሳብ 1
 ኅብስተ አእምሮ ሠናይ ወወይነ ጥበብ 1
 እመኒ ፈድፈዶ ኃጢአትየ እምሕዝብ 1
 ተዘከሪ እግዝእትየ በርኅራኅኪ ዕጹብ 1
 ከመ አስተይኪየ ማየ ለፅመዕ ከልብ 1

150. ሙዚ. ፵፱. ሳ. ፲፮. ም. ፪፻፲
 151. ኢ.ሳ. ፮. ፲፱. 1
 152. ሉቃ. ፩. ፳፭. ም. ፵፩. 1
 153. ሉቃ. ፩. ፵፭. 1
 154. ዮሐ. ፩. ፩—፪

155. ዮሐ. ፩፱. ፳፯
 156. ነገረ ግርያም (Mareology ተመልክች

ማርያም ሆይ ምንደኛ አገልጋይሽን ፡

መልካም ዕውቀት ጎብከትንና ጥበብ ወይም መግቢኝ ፤

ኃጢአቱ ከሕዝብ ኃጢአት ቢበዛም ፡

እመቤቱ በአስደናቂ ርኅራኄሽ ፡ ለተጠማው ውሻ ውህ ማጣ ጣትሽን አስቢ ነው የሚለው ደራሲው ። በጸሎቱ የገለጠው የራሱን የኃጢአት ብዛትና የእመቤታችንንም አስደናቂ ርኅራኄ ነው ። ምንም ኃጢአቱ ቢበዛ ለውሻው እንኳ ርኅራኄ ያደረገች ድንግል ለሱም የምሕረት ጥላዋን እንድትጥልበት ከፈጣሪው ጋር የሚታረቅበትን መንገድ እንድታሳየው ልመና ውን አቅርቧል ።

ስለ እመቤታችን ውዳሴና ክብር ፡ እንዲሁም የአማላጅነት መብት ብዙ መጻሕፍት ቢብዙ ሊቃውንት ተጽፈዋል ። ስለ አማላጅነቷም እያሌ ሊቃውንት ብዙ አስተምረዋል ። በልጅዋ ያመኑ ምዕ መናን ሁሉ ውዳሴዎቿንና ቅዳሴዎቿን በማንበብና በመጻለይ አማላጅነቷን ይግጠናሉ ፤ የእናት አማላጅ ፊት አያስመልስ ፤ አንገት አያስቀልስ ነውና በእመቤታችን በድንግል ማርያም ስም ቤተ ክርስቲያን ይሠራሉ ፤ በዐሎቿን ያከብራሉ ፤ ዝክር ይዘክራሉ በሰሟ ይሠየማሉ (አሥራተ ማርያም ፡ ገብረ ማርያም ፡ አስካለ ማርያም ፡ አመተ ማርያም እያሉ ባጠቃላይም የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ምሪመናን ፡—መመኪያ አክሊላችን ፡ ጥንተ መድኃኒታችን ፡ የንጽሕና መሠረታችን ድንግል ማርያም መሆኗን ያውቃሉ። አማላጅነቷም የታመነ ነው ።

የመላእክት ክብርና ምልጃ፡—ከላይ እንደ ተገለጠው የምልጃ ትምህርት ሐዋርያዊ ውርስ (apostolic succession) ባላቸው አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ የታወቀና የሚሠራበትም ነው ። መላእክት ረቂቃን ፍጥረታት ናቸው ። በእግዚአብሔርም ፊት በባለሟልነት የሚቆሙ ናቸው ፤ 157. የእግዚአብሔርን ኃይል ለመግለጥ የሚላኩ ናቸው ፤ 158. የእግዚአብሔርን ምሕረትና ይቅርታ ለሰው

167. ሉቃ. ፩ ፡ ፲፱፤
168. ሊያ. ፭ ፡ ፲፫—፲፭ ፤

ልጅ የሰውን ልጅ ትሩፋትና ማንኛውንም በጎ ሥራ ሁሉ ለእግዚአብሔር የሚያቀርቡ ናቸው ፤ 159. ከዚህም ሁሉ ጋር በክርስትና ታሪክ ውስጥ የእግዚአብሔር ምሥጢር ተካፋዮችና የቤተ ክርስቲያን አገልጋዮች ናቸው ። በመጀመሪያ አምላክ ሰው ሊሆን ነው ብሎ የምሥራች የተናገረ የእግዚአብሔር መልአክ ነው ። 160. በተወለደም ጊዜ የዓለም መድኃኒት ተወለደ ብሎ መጀመሪያ ለሰው የሰበከው መልአክ ነው ። 161. የሕፃኑን መሲህ ሕይወት ለግጥ ፋት እነ ሔሮድስ ያጠመዱትን ወጥመድ በመግለጥ ፡ ድንግል መቤታችንና የሴፍ ወደ ምድረ ግብጽ እንዲሸሹ ያደረጉ መላእክት መሆናቸውን ቅዱስ መጽሐፍ መዝግቦታል ። 162.

ክርስቶስ ወዶ ባደረገው አትሕቶ ርእስ በዲያብሎስ ተፈትና ሦስቱን አርዕስት ኃጣውእ ድል ባደረገ ጊዜ የድል አድራጊነቱ ምልክት የሆኑት መላእክት መጥተው አገልግለውታል ። 163. የማስተማር ጊዜውን ፈጽሞ ለሰው ልጆች መስዋዕት ለመሆን ወደ መስቀል በሚመጣበት ጊዜ ሊፈርድበት ለተቀመጠው ለጲላጦስ ፤ እንግዳ የሆነ አስደንጋጭ ነገር ነግሮታል ፡—«እኔ ከፈለግሁ ካንተ ፊት እንዳልቆም ለማድረግ የሚችሉ መላእክትን ለማዘዝ እችላለሁ 164. በመስቀል ከተሰቀለና ከሞተ በኋላ በመቃብሩ ዙሪያ የተገኙና የትንሣኤውንም የምሥራች ለሰው ያሰሙ መላእክት ናቸው። 165. ጌታ የማዳን ሥራውን ፈጽሞ ወደ ሰማያዊ ክብሩ በተመለሰበት ዕለት አንጋጠው ሰማይ ሰማይ እያዩ ያለቅሱ የነበሩ ሐዋርያትን አጽናንተው ዳግመኛ መምጣቱንም ነግረዋቸዋል ። 166. መንፈስ ቅዱስን ተቀብለው የክርስቶስን ትንሣኤ ለመመስከር ይሯሯጡ የነ

159. ሉቃ. ሥ. ፲ ፡ ፫—፲፬ ፤
160. ሉቃ. ፩ ፡ ፳፯—፳፱ ፤
161. ሉቃ. ፪ ፡ ፳—፲፱፤
162. ማቴ. ፪ ፡ ፲፫ ፤
163. ማቴ. ፪ ፡ ፲፩ ፤
164. ሉቃ. ፲፭ ፡ ፳፯ ፤
165. ማቴ. ፳፰ ፡ ፩—፭ ፤ ማር. ፲፮ ፡ ፭—፯ ፤ ሉቃ. ፳፱ ፡ ፩—፲፫ ፤ ሉቃ. ፳፱ ፡ ፲፫ ፤
166. ሉቃ. ሥ. ፩ ፡ ፲—፲፩ ፤

በፋ ሐዋርያትን ይረዷቸው የነበሩ መላእክት ናቸው ወሀኒ ቤት ከፍቶ እግረ ሙቅ ፈትቶ በግውጣት አይዟችሁ በግለት ጀጅቱ ሰማዕታት የዐላውያን ነገሥታትን ግርማ እንዳይፈሩ የሚያበረታቱ ጸድቃን ግርማ ሌሊትን ድምጸ አራዊትን ጸብአ አጋንንትን እንዳ ይሰቀቁ የሚያደርጉ መላእክት ናቸው ። በመጨረሻም በፍርድ ቀን ጌታን ተከትለው ይመጣሉ ። የእግዚአብሔርንም ምርጦች ከአ ራቱ ግዕዝን ይሰበስባሉ ። ጀጅቱ

ስለዚህ ሁሉ ነገር የመላእክት አገልግሎት የእግዚአብሔርን አምልኮት ለምትመሠክር ለቤተ ክርስቲያን ኃይል ድጋፍ ስለሆነ ቤተ ክርስቲያናችን መላእክትን ታክብራቸዋለች ፤ በአግላጅነታቸውም ትግጠናለች ። ድርሳናቸውን በማጻፍ ከፈጣሪያቸው እየተ ላኩ ያደረጉትን ተአምራት ሁሉ መዝግባ በማንበብና በመጸለይ ለመላእክት ያላትን አክብሮት ትገልጣለች ። በዐላትን በቀናናዋ ወስና ዛሬ በዓለ ሚካኤል ነው ፤ ዛሬ በዓለ ገብርኤል ነው ፤ እያ ለች በዓላቸውን ታክብራለች ፤ ዝክር ማኅበር ትዘክራለች በሰግ ችው መታሰቢያ ቤተ ክርስቲያን ትሠራለች ። ልጆቿን በስግቸው ትሠይማለች ። በቤተ ክርስቲያን የምዕመናን ሕይወትና የመላእክት አገልግሎት የተሰናሰለ ነው ።

የቅዱሳን ክብርና ምልጃ ቤተ ክርስቲያን፡— ቅዱሳን በገድል ብዙ ክፍል አላቸው ። እስከደም ጠብታ ድረስ ለክርስቶስ የመሠ ከሩ ሰማዕታት ቅዱሳን ናቸው ። እንቅጽ አውጥተው መጽሐፍ አል በው መናፍቃንን ተከራክረው የረቱ የቤተ ክርስቲያንን ክብር ያስ ጠበቁ ፤ የቤተ ክርስቲያን ጠበቆች (apologates) መምህራንም ቅዱሳን ናቸው ፤ ከጣዕመ ዓለም ተለይተው ክርስቶስ ለምተለት የሰው ዘር እየጸለዩና ፈጣሪያቸውን እየግለጹ በበረሀ ድምጸ አራ ዊትን ግርማ ሌሊትን ታግሰው ሕይወታቸውን ያሳለፉ አበው ጸድ ቃን ቅዱሳን ናቸው ። እነዚህ ሁሉ በሥራ የተለያዩ ድርሻ ቢኖሩ

167. የሐ.ሥ. ጳጳሳቸው—፲፩ ፤
168. ግብ.፪፻፳፩ ፤

የውጭ ግላግቸው እንድ ነው ፤ አገልግሎታቸውም ለቤተ ክርስቲያን ነው ። ስለዚህ ቤተ ክርስቲያንም መታሰቢያቸውን ታክብራለች ። ምሳሌነታቸውን በግለጥ ሌሎች አግኝቶ እነሱን እንዲመስሉ ታስተምራለች ፤ በሰግቸው ቤተ ክርስቲያን ትሠራለች ። የኢትዮ ጵያ እርተዳክስ ተጥህዶ ቤተ ክርስቲያን ቅዱሳንን የምታከብረውና በአግላጅነታቸውም የምታምነው ቅዱሳት መጽሐፍትን ትውረተ አበውን ተመርኩዛ ነው ። ቤተ ክርስቲያናችን ስለ አግላጅነት የምታስተምረውን ትምህርት እንዳንድ ሰዎች የተላላት ትርጉም ይሰጡታል ። እመቤታችን ድንገል ግርያም መላእክትና ቅዱሳን ያግልጻሉ ግለት እግዚአብሔርን መድረርና ጻኝነቱን ግቃለል አምልኮቱንም መቀነስ ይመስላቸዋል፤እነዚህ ሰዎች አውቀውም ሆነ ሳያውቁ ወደ ጥላቱን አስተሳሰብ የተገዙ ናቸው ። ጥላቱን ከክርስ ቲና በፊት የነበረ የግሪክ ፈላስፋ ነበር ። እሱ በአረግጧ አስተሳሰብ ለቤተ ክርስቲያን የተለየ የግይታወቅ ነው ይል ነበር ። በጥላቱን አስተሳሰብ እግዚአብሔር የግይታወቅ የግይመረመር ስለሆነ ሰው ስለ እግዚአብሔር የሚናገረው ሁሉ ትህት ነው ። ሰውና እግዚአብሔር ምንም ግንኙነት የላቸውም ይላል ። በክርስ ቲና ትምህርት ግን እግዚአብሔር ሰው ሆነ በሰው ጽንጽ ተናገረ ፤ ከኃጢአት በቀር እንደ ሰው ኖረ ። የግይታየው ታየ ፤ የግይታወ ቀው ተገለጠ ። በሰውና በእግዚአብሔር ዘንድ ያለው ግንኙነት በፈጣሪና በፍጡር በገዢና በተገዢ ዓይነትና ሥርዓት ብቻ ሳይሆን የቤተ ሰብነትና የዘምድና ግንኙነት ተጀመረ ፤ 169. በምልጃ ትምህርታችንም ውስጥ የእግዚአብሔርን ጻኝነት ለግቃለል አምልኮቱ ገም ለመቀነስ ሳይሆን እሱ ወደ በሰጠን የቤተ ሰብነት ዝምድና ለመጠቀም ነው ። ወደሱ ለመቅረብ የምንጠቀምበትን ጽንጽ እሱ ያውቀዋልና ። ሰውን ለግዳን የተደረገውን የእግዚአብሔር ስንጥና ሳይመለከቱ በሕግ ጠባይአዊ (Rationalism) ብቻ የክርስቲናን ትምህርት ለመረዳት አይቻልም ። ሰውን ለግዳን የተደረገው የእ ግዚአብሔር ስንጥና ከሰው ጥበብ ይበልጣልና ። 170.

169. የሐ.ሥ.፲፮፡፳፭—፳፯ ፤
170. ቀ.፪፡፭፡፳፱

የቤተ ክርስቲያን አሠራርና ክርስቲያናዊ ትውፊት ፡-

ሀ/ የቤተ ክርስቲያን አሠራር (እንግ ቤተ ክርስቲያን) በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓት ሦስት ዓይነት የቤተ ክርስቲያን አሠራር አለ ።

ከነዚህም አንዱ እንደ ብሉይ ኪዳን ቤተ መቅደስ (ጥኩፊብ) ቅርጽ ሰቀልግ ወይም ጥላላ ቅርጽ ነው ። የዚህ ዓይነት ቤተ ክርስቲያን ቅርጽ የተወረሰው ከሰሎሞን ቤተ መቅደስና ጳለም በዘመነ ክርስትና ታላቁ ቀስጠንጢናስና እናቱ ዕለኒ በኢየሱሳል ምና በቤተ ልሔም ካሠሯቸው አብያተ ክርስቲያናት የተቀረጸ ነው ። ለምሳሌ ያህል የደብረ ዳጥ የአክሱምና በደብረ ርሐ የሚገኙ የላሊ በላ እንግዳሮች ብዙዎቹ ሰቀልግ ናቸው ። ይህ ሰቀልግ ቅርጽ ቤተ ክርስቲያን በመጋረጃ ወይም በአዕማድ እንጂ በጥንብ የተከፋፈለ አይደለም ። የንዑስ ክርስቲያን ፡ የፍጹጥን አግንያንና ጥናውማ በር ያለበት ቦታ የተለየ ነው ። የሰቀልግ ቤተ ክርስቲያን ጉልላት እንድ ብቻ አይደለም ። እንደ ትልቅነቱ ነው ፡ ለምሳሌ ፡- አፄ ዮሐንስ አራተኛ ያሠሩት የደብረ ሊባኖስ ቤተ ክርስቲያን ሰቀልግ ሁኖ ፲፭ ጉልላት ነበረው ይባላል ። የሰቀልግ ቤተ ክርስቲያን በሩ የተወሰነ አይደለም ፤ ሦስትም አራትም ከዚያም በላይ ሊሆን ይችላል ። ይህ የሰቀልግ አሠራር በሌሎች የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት (የቢዛንታይን ቅርፅ ወይም ባሲሊኬ) ይሉታል ።

ሁለተኛው ቅርጽ ዙሪያው ከብ ነው ። ቤተ ንጉሥ ቅርፅ ይባላል ። በግድግላ ከሦስት ይከፈላል ፤ የመጀመሪያው ዙሪያ ፤

ክፍል) ቅኔ ግጥሙ ይባላል ። ስያሜው ከግብሩ የተወረሰ ነው ። መዘምራት ፡ ደባትር ስብሐተ እግዚአብሔር ፡ ግጥሙ እግዚአብሔር የሚያደርሱበት ነውና ። በዚሁ ክፍል በሰሜኑ አፍዛዣ ቀላ ውስትና መነኮሳት በመንፈቀ ሌሊት ፡ በነገህ ስዓታት የሚቆሙ በት ፡ ኪዳን የሚያደርሱበት ክፍል አለ ። በጥንት የቤተ ክርስቲያን ሥርዓት ፡ ሥርዓተ ጥምቀት የሚፈጸመው በዚሁ ክፍል ነበር ለጥምቀት ፡ ለቁርባን ገና ያለበቱ በትምህርት በንስሐ የሚፈተኑ ሐዲላን አግንያንም (ንዑስ ክርስቲያን) ዲያቆኑ ፻፬ ንዑስ ክርስቲያን እስኪል ድረስ በዚህ ይቆያሉ ። ዲያቆኑ ፻፬ ንዑስ ክርስቲያ ብሉ ድምጹን በደወል ሲያሰግ ግን ወደ መካነ ቀናናቸው ተመልሰው ይሐዳሉ ። ዛሬ ግን መላው ምዕመናን ቁመው ይጸልዩበታል ሲገቡ ወደቀኝ የሚገኘው ክፍል የሴተች መቆሚያ ነው ። የሚለ የውም በመንጠላዕት ነው (መጋረጃ) ። በቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓት ወንድና ሴት አብረው ቁመው አይጸልዩምና ፤ ሦስት በር አለው ምሥራቅ ፡ ምዕራብ ፡ ደቡብ ። ሁለተኛው ክፍል ቅድስት ይባላል ስያሜው ከብሉይ ኪዳን ስያሜ ጋር ተመሳሳይ ነው ። የቤተ ክርስቲያኑ ግዕዝላዊ ቦታ ነው ፤ የኢሊስ ቆጶሱ መንበር በዚሁ ውስጥ ነው ። በጥንቱ ሥርዓት ለቁርባን የተዘጋጁ ምዕመናን ቁመው የሚያስቀድሱበት ነው ። አራት በር አለው ። ምሥራቅ ፡ ምዕራብ ፡ ሰሜን ፡ ደቡብ ሦስተኛውና የመጨረሻው ክፍል መቅደስ ነው ። እንደ ብሉይ ኪዳን ቅድስተ ቅዱሳን ፡ የዚህም ስያሜው ከብሉይ ኪዳን የተወረሰ ነው ። በዚህ ውስጥ ሥጋውና ደሙ የሚፈተኑበት መንበረ ታቦቱ ሌሎችም ንዋያት ቅዱሳት ይገኛሉ ። የኢሊስ ቆጶሱ ግስቀደሻ ልዩ መንበር በዚሁ ክፍል ይገኛል ። ወደ ዚህ ክፍል ለመግባት የሚችሉ ሥልጣን ከህነት ያላቸው ብቻ ናቸው መቅደስ ሦስት በር አለው ። ምዕራብ ፡ ደቡብና ሰሜን ፤ እያንዳንዱ በር መንጠላዕት (መጋረጃ) አለው ። የዚህ ዓይነት ቤተ ክርስቲያን ባለ አንድ ጉልላት ነው ።

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓት ቤተ ክርስቲያን ሲሠራ በተላላቅ ላይ ምሳሌነት ባለው በተወሰነ ቁጥር የሰጉን ዕንቁላል ይሰካበታል ፡ ቁጥሩ፡ሦስት ፡ አምስት ፡ ስድስት ፡ ሰባት ወይም አሥራ ሁለት መሆን አለበት ፡ ሦስት ቢሆን የምሥጢረ ሥላሴ አምስት ቢሆን ጌታ የተቸነከረባቸው አምስት ቅንዋት ፡ ስድስት ቢሆን የስድስቱ ቃላት ወንጌል ፡ ሰባት ቢሆን የሰባቱ ምሥጢራት አሥራ ሁለት ቢሆን የአሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ምሳሌ ነው ፡ ምሳሌነት ብቻ ሳይሆን ምሥጢርም አለው ፡ ሰጉን ጧጩቸውን የምትፈለፍለው እንደ ሌሎች ወፎች በመቃቀፍ አይደለም ተባብሮቸው ሆነ እንስቲቱ ሰጉን ዕንቁላሉን ትክ ብለው ይመለከቱታል ፤ ዕንቁላሉም ነፍስ ዘርቶ ይፈለፈላል ፡ ለጥቂት ፈታቸውን ቢመልሱ ግን እንቁላሉ ገምቶ ይቀራል ፡ በእግዚአብሔርና በምዕመናን መካከል ያለው ግንኙነትም እንደዚህ የረቀቀ ነው ፡ ምዕመናን በእሱ ታቸው ጊዜ ሕሊናቸውን በተመስጦ ወደ እግዚአብሔር ፊት ካቀረረቡ የእሱታቸውን ፍሬ ያገኛሉ ፤ ወዲያና ወዲህ ካወላወሉ ግን ከጉቱ ድካም ነው ፡ ለግለት ምዕመናንን በስዕል ለግስተግር ነው ፡ ፩፻፶ ፡

ምስተኛው ትርጽ ፡ የሻ ነው ፤ የየሻ ቤተ ክርስቲያን በሩ እንድብቻ ነው ፡ ትኔ ግሳሌት ፤ ቅድስትና መቅደሱም የሚለየው በመጋረጃ ብቻ ነው ፡ ላሊበላ ሠራቸው ከሚባሉት አብያተ ክርስቲያናት እንዳንደቹ የሻዎች ናቸው ፡ የየሻ ቤተ ክርስቲያን ጉልላት የለውም ፡

የመቅደሱም በር አንድ ነው እስከዚህ ስለ ቤተ ክርስቲያን ሕንፃ አውስተናል በቤተ ክርስቲያን አካባቢ ሌሎች እያሉ ቤቶች አሉ ፡ በቤተ ክርስቲያኑ በምሥራት በኩል ዲያቆናቱ ለመስዋዕት የሚሆነውን ጎብስት የሚያዘጋጁበት ቤት አለ ፤ ይህም ቤት «ቤተ ልሔም» ይባላል ፡ ስያሜው የተወሰደው ጌታ በተወለደበት በቤተ ልሔም ዘይሁዳ ምሳሌ ነው ፡ ምሥጢሩና ቱምነገሩ

ደግሞ ዲያቆናት ጎብስቱን በቤተ ልሔም እዘጋጅተው ወደ ቤተ ክርስቲያን ለመስዋዕት መቅረቡ በቤተ ልሔም የተወለደው በጉልጉታ ለመስዋዕት የቀረበው ክርስቶስ ይኸ ነው ለግለት ነው ፡ መቅደስ የጉልጉታ ምሳሌ ነውና ፡

የቤተ ክርስቲያን ንዋየ ቅድሳት የሚቀመጥበት ሕንፃም በቤተ ክርስቲያን ግቢ ውስጥ ይኖራል ፡ ይህም ዕቃ ቤት ይባላል ፡ በገጠር ግን የአብያተ ክርስቲያናት ንዋያት የሚቀመጠው በገበዙ ቤት ነው ፡ ቅዳሴና ፍትሐት ባለበት ቀን ሰዋነኛው ዲያቆን ንዋየ ቅድሳቱን ባትግዳ ተሸክሞ ያመጣል ፡ ይህንንም ጋዜና ይሉታል ፡ (አቅማዳውን) ለመስዋዕት የሚሆነው ስንዴ (መገበሪያ) የሚሰየም በት የሚደቀቅበት ወይም የሚፈጭበት በቤተ ክርስቲያኑ ቅጥር ግቢ ይኖራል ፡ ቤተክርስቲያኑ ገጠር ሆኖ ዕቃ ቤት ባይኖረውም የመገበሪያ ቤት ግን እንዲት ጉጂም ብትሆን መኖር አለባት ፡ ግብር ቤት ይሉታል ፡ ስንዴው መገበሪያ ተብሏልና ፤ መፍጫቱ ደግሞ መሰየም ይባላል ይህ የልዑካኑ ቋንቋ ነው ፡

ከነዚህ ከሦስቱ ሕንፃዎች ሌላ ግለት ከቤተ ልሔሙ ፤ ከዕቃ ቤቱና ከመገበሪያ ቤቱ ሌላ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ባህልና ሥርዓት ምዕመናን ከዚህ ዓለም በሞት ሲለዩ አጽማቸው የሚያርፈው በሰበካቸው በሚገኘው ቤተ ክርስቲያን ስለሆነ ባንዳንድ የምዕመናን መቃብር ላይ ቤት ይሠራበታል ፡ ከዚያ በኋላ የቤተ ሰብ መቀበሪያ ይሆናል ፡ በዚህ መቃብር ቤት እንግዳ ያድርበታል ፡ ባሕታ ውያንና መነኮሳት ይኖሩበታል ፡ የቀድሞ የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንትም ሲያስተምሩና ሲግሩ የኖሩ እንደነዚህ ባሉ የመቃብር ቤቶች ውስጥ ነበር ፡ ካህናት መክፈልት የሚበሉበት ደጀ ሰላምና የሰንበቱ ቤቶችም በዚሁ ውስጥ ይገኛሉ ፡ አሁን ግን በቤተ ክርስቲያን ቅጥር ግቢ የሚገኙ ቤቶች እነዚህ ብቻ አይደሉም ፡

የግጥመቂያ ቤት ፤ የሰበካ ጉባኤ ጽ/ቤትና ሌሎችም የወጣቶች መስበሰቢያ አላራሾች ይኖራሉ ፡ ለወደፊቱም ካህናት የሚሰ

ለጥንባቸው የተግባረ ዕድ መግሪያ ቤቶች በቤተ ክርስቲያኑ ቅጥር ውስጥ እንዲኖሩ ያስፈልጋል ።

ለ. የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የምትጠቀምባቸውንና ጠብቃም ያቆየችውን የሐዋርያት ትውፊቶች እንደሚከተለው ይመለከታል ።

በመጀመሪያ በቅዱሳት መጻሕፍት በሐዲስ ኪዳን እንደ ተገለጠ ፤ ፩፻፶፩ በቤተ ክርስቲያንም ታሪክ እንደ ተመዘገበው የመጀመሪያዎች ክርስቲያኖች በኢየሩሳሌም ከሐዋርያት ጋር በነበሩበት ጊዜ ጥሪት ቁሪታቸውን ፤ ርስት ጉልታቸውን እየሸጡ እያመጡ ለሐዋርያት ያስረክቡ እንደነበር ፤ ተገልጧል ። የሚመጡትም ባንድ ነት ነበር ፤ ይህም የአንድነት ምግባቸው ፍቅር ይባል ነበር (AGAPE) በፍቅር ሆነው የሚመጡት ስለሆነ ፤ በዚህ አኳኋን በክርስቶስ ያመኑ ሁሉ የመደብ ልዩነት ሳይኖርባቸው እንዳንድ ልብ መካሪ ፤ እንዳንድ ቃል ተናጋሪ ሁነው ይኖሩ ነበር ግለት ነው ። ምዕመናን እየበዙ ። ሂደቱ ቤተ ክርስቲያንም ከእሥራኤል ምድር ወጥታ ወደምድረ ለሕዛብ ጉዞዋን ስትጀምር ፤ በአሕዛብ አገር ያሉ ክርስቲያኖችም የዚሁኑ ዓይነት ሥርዓተ ግንባር አቋቋሙ ። ገንዘብ እያዋጡ በኢየሩሳሌም ላሉት ምስኪናን ለሚባሉት የሃይማኖት ወንድሞቻቸው ይልኩ ነበር ። ለመጀመሪያውና ለሁለተኛው መቶ ክፍለ-ዘመን የክርስቲያኖች ሕይወት ይህን የመሰለ ገጽታ ነበረው ።

ከሶስተኛውና ከአራተኛው መቶ ክፍለ-ዘመን በኋላ ግን ክርስቲያኖች እየበዙ ሲሄዱ ከላይ የተገለጠው የኑሮ መልክ ተለወጠ ፤ የክርስቲያን ቤተሰቦች በየቤታቸው በቁሪት ሥርዓት መተዳደር ጀመሩ።

ይሁን እንጅ የመጀመሪያው የአባቶቻቸው ኑሮ ጨርሶ ትዝታው ስላልጠፋቸው ጌታ በሞቱ ሞትን ድል አድርጉ በተነሳባት

ዕለት በዕለት—ሰንበትና የሃይማኖት እርበኞች ወንድሞቻቸው ላይ ፈሩ ሳያፍሩ በክርስቶስ ያላቸውን እምነት መስከረው በዓላው ያን ሸንጎ የተሰየቡበትን ዕለት መታሰቢያ በሚያከብሩበት ዕለት ሁሉ ም ቤቱ ያፈራውን እያመጣ ከጸሎቱ ፍጻሜ በኋላ በቤተ ክርስቲያ ያን ገረገራ ውስጥና በየምዕመናኑ ቤት እየተሰበሰቡ ከጸሎተ ቅዱስ በኋላ የአንድነት ግዕድ ይሳተፉ ነበር ። ይህ ዓይነቱ የክርስቲያኖች ትውፊት ከላይ እንደ ገለጥነው በቤተ ክርስቲያን ታሪክ (አጋፔ) እየተባለ በብዙ ቦታ ይነገራል ። ይኸው ክርስቲያናዊ ትውፊት ቀስ በቀስ መልኩን እየለወጠ ሕዶ ዛሬ በሌሎቹ የክርስቲያን ዓለማት በወረቀት ላይ ብቻ ሰፍሮ ነበርን ይዞ ተርቷል ። በኛ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ግን እስካሁን ድረስ ይሠራበታል ።

ሀሳባችንን ግልጥ ለማድረግ ስለቤተ ክርስቲያኖችን ዕድሜ ለሚጠይቁን ሁሉ ዛሬ በቤተ ክርስቲያኖችን የምንሰራባቸውን በየሳምንቱ እሁድ በቤተ ክርስቲያን ዐውደ ምሕረት የሚፈተተውን ጸሪቀ መበለት ፤ ተዘካሪ ሰንበት ፤ ዝክር ፤ ተዝካርንና ግንባርን ምስክር አድርገን እናቀርባለን ።

ሀ/ ጸሪቀ መበለት ቤቶች መነኮሳይያት ወይም ወንዶች መነኮሳት በሰበካቸው በየሳምንቱ ዓርብ አቅማቸውን እንግበው መጽሔያቸውን ነጥቀው በመንደሩ እየዞሩ ስለ ሰንበት እያሉ ይለምናሉ ። ባለቤቲቱ ድምጻቸውን ስትሰማ በእጅግ አልማ የሰለቀቸውን ዱቄት (ዛሬ ግን የሚፈጠው በመኪና ነው) ታፍና ትሰጣቸዋለች ። እንደዚህ እያደረጉ ሰብስበው ቅዳሜ ለእሁድ አጥቢያ ከጸሎትና ከምህላ ጋር ሲጋገሩ ሲያነባብሩ ያድሩና እሁድ ግለሳ ከቅዱስ በፊት የጋን ሩትን በእንቅባቸው ተሸክመው ወደ ቤተ ክርስቲያን ያመጣሉ ። ጸሎተ ቅዱሴው ሲፈጸም ፤ የቀደሰው ቄስ ወይም ከአረጋውያን ቀሳውስት አንዱ መጥቶ በጸሎት ይባርከዋል ። (ይፈትተዋል ። ምዕመናኑ ተራቸውን ይዘው እንደተቀመጡ መነኮሳቷ አደገድገው ። «በረከተ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ» እያሉ ያድሳሉ ምዕመ

151. ቀዳ. ቀር. 1፩፡፩-፩፻፲፫፡፩ ። የሐዋ. ሥራ. ፪፱፩-፵፮ ፤ ፫፡፵፮፡፩ ፤ ፴፪፡፱ ፤ ፩፡፮ ።

ናጥቃ፡—«ይምጸእ በረከት አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ» እያሉ ተት ብለው ይላኩታል (ይበሉታል)። በቤት ከጊዜ ለጊዜ ለመገንጠል ይላኩታል። ይህም ማለት ይህን ማለት ሲሆን ለሀላፊነት ለሚሰጥበት በእግዚአብሔር ስም የሚደረግ ነው። ከዚህም ጋር ድህ ሳለጠጋ ሳይባል እንድላይ ሁነው የሚሳተፉት ስለሆነ፤ ምዕመናኑን የእንድ የክርስቲያን ስቶስ አባል መሆናቸውን የሚያስረዳ ምሥጢር እዘል ትምህርት አለው። ለምን ጸረቶ መበለት ተባለ ጸረቶ መበለት የተባለው ስያሜ ከወንጌል የተወሰደ ነው። 152. ምሳሌነቱ በወንጌል የተመዘገበችው ያች አርጊት ድህ መበለት ለእግዚአብሔር ያላትን ፍትህ ለመገልጥ በየጥህ ልቡና በትሑት ሰበእና ሁኑ ያላትን የመጨረሻ ሀብቷን (እሱውም ለምን ያገኘችው ሳይሆን አይቀርም) እንዲት ቢላ እንደሰጠች መነኩሳይያትም (መነኩሳት) ለምነው ለእግዚአብሔር ፍትህ መገልጫ የሚያቀርቡት ስለሆነ፤ ጸረቶ መበለት ይባላል። እግዚአብሔር የወደደው፤ እግዚአብሔር የመረጠው ከብዙ መፅዓ ያበለጠው መብዓ ግለት ነው።

ለ/ ተዝካሪ ሰንበት (ሰንበቱ)፤ ተዝካሪ ሰንበቱ ወይም ሰንበቱ ደግሞ በዕለተ እሑድ በየሳምንቱ ምዕመናኑ በየሰበካቸው ሳምንታትን ተከፋፍለው፤ ካላቸው እየከፈሉ በመደገስ ወደ ቤተ ክርስቲያን ይዘው መጥተው አስባርከው፤ ድህና ሀብታም ሳይባሉ አብረው ይሳተፋታል። 153.

ሐ/ ከዚህም ጋር ግለት ይሆን የሚመስል ባመት አንድ ጊዜ እያንዳንዱ ምዕመን በጊታና በእመቤታችን፤ በመላእክት፤ በቅዱሳንና በሰማዕታት ስም በዓላቸው በሚከበርበት ዕለት ደግሰ ደግሶ ድህ ሀብታም ሳይል ብድራት ሳይሻ ሁሉንም ጠርቶ ይጋብዛል። ይህም ዝክር ይባላል። መታሰቢያ ግለት ነው። 154.

152. ግር. ፲፪፡፱፭—፱፮፤
153. ተዳ. ቀር. ፲፭፡፲፭—፱፮፤
154. ግሪ. ፲፡፱—፱፮፤

መ/ ግንባር የሚባለው ደግሞ በወር በወሩ ምዕመናን ተራ ገብተው እየደገሱ አብረው የሚሳተፉት ነው። ይኸውም ላንድ ምዕመን ባመት አንድ ጊዜ ይደርስበታል። ግንባሩ የሚደረገው በጊታ፤ በእመቤታችን፤ በመላእክትና በጸድቃን፤ በሰማዕታት የመታሰቢያ ዕለት ነው። ይህ ግንባር በቤተ ክርስቲያን ዙሪያ ብዙውን ጊዜ ደግሞ በየምዕመናኑ ቤት በየወሩ ይደረጋል። እነዚህ ግንባርተኞች ከአንድ ጽዋ ጠጥተው ከአንድ ግዕድ ተመገበው፤ የጽዋ እገት፤ የጽዋ ወንድም ይባላሉ። በጋብቻ አይገናኙም። ተሰብስበው የተረበሳቸውን ተሳትፈው እግዚአብሔርንም ካመሰገኑ በኋላ ከወንድማቸው መካከል ችግር የደረሰበት እንዳለ እዚያው ላይ ተወያይተው ይረዱታል። ለምሳሌ። በአጩዳው በአረሙ በሌላውም ችግር ቤት እንኳ ሳይቀር ባንድ ቀን ሠርተውለት ይውላሉ። ከዚህም ሁሉ ጋር ከነሱ አንዱ ድንገተኛ አደጋ ቢደርስበት፤ እክል ቢገጥመው ቀድመው የሚገኙለት እነዚህ የጥዋ ወንድማቸው እህቶቹ ናቸው።

ግንባር የሚሰየመው በጊታ፤ በእመቤታችን፤ በጸድቃንና በሰማዕታት ስም ነው። ብለናል አባሎቹ አሥራ ሁለት ናቸው። አንድ ዓመት አሥራ ሁለት ወርች ስላሉት፤ ከሌሎች ፲፪ ብቻ ነው።

አባሎች ከበዙም በእጥፍና ከዚያም በላይ ሁነው ባሥራ ሁለቱ ወርች ይመደባሉ። ይህም ግልጽ እንዲሆን ከነሱ ውስጥ አንዱ በቅዱስ ሚካኤል ግንባር አባል (ግንባርተኛ) ሆኖ ሳለ በያመቱ የነሐሴ ተክል ሃይማኖት ዕለት ተራውን ለመክፈል ቢፈልግ ይችላል። ይህ የሚሆነው ጠቅላላ የግንባርተኞቹ ቁጥር ከአሥራ ሁለት በላይ የሆነ እንደሆነ ነው። ይህም ዓይነት አከፋፈል ድርብ ወይም ደብዳቤ ይባላል።

ስለ ግንባር ካነጣጠን ዘንድ እገረ መንገዳችንን ስለ ስነ ሥርዓትም ጨምረን ብንመለከት የኢትዮጵያን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ባህልና ትውፊት የበለጠ እንረዳለን።

ሀ/ በመጀመሪያም ስለ ሊቀ ግንባሩ (ስለ መሰው) እንናገራለን። የግንባሩ ሊቀ መንበር ከግንባርተኞቹ መካከል በዕጣ

ይመረጣል (ትመረጣለች) ። ይህም ሙሴ ይባላል ። ምሳሌነት ያለው ስያሜ ነው ። ሙሴ እስከ ሕይወቱ ፍጻሜ ድረስ ለሕዝብ እናዚአብሔር ለእሥራኤል ዘሥጋ መሪ መጋቢ እንደ ነበረ ይህም ለእሥራኤል ዘነፍስ ለምእመናን መሪ መከሪ ስለሆነ ስሙን ሙሴ ይሉታል ። ሙሴ መና አውርዶ ሰላምና ጋርዶ ፤ ውኃ ከደንጊያ አፍልቆ እሥራኤልን ዓርባ ዓመታት እንደመገባቸው ፤ ይህም በአገልግሎት ዘመኑ የጥዋ ወንድሞቹንና እህቶቹን መንፈሳዊ ምክር ይመክራቸዋል ። የፍቅር ምልክት የሚሆን ግዕዱን በክርስቲያናዊ ስነ ሥርዓት ይመግባቸዋል ። ሌላው ደግሞ ፤ ሙሴ በእግዚአብሔር ፈቃድ ለመግዛት ሳይሆን ለግልገል የተሾመ ነው ። የዚህም ተቀዳሚ ተግባሩ ወንድሞቹንና እህቶቹን ምዕመናን እግዚአብሔርን ለግልገል በዕጣ በፈቃድ እግዚአብሔር ስለሚመረጥ ሙሴ ብለውታል ።

ሙሴ የሚሆነው ወንድ ብቻ አይደለም ፤ ሴትም ትሆናለች ። በክርስትና ትምህርት የጾታ ልዩነት የለምና ፤ ይህም ታላቅ ቁም ነገር እንዲህ እንደ ዛሬው የሴቶች መብት በየአደባባዩ ከመለፈቱ በፊት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከመጀመሪያው ጀምሮ ስትሠራበት መናፋትን ያመለክታል ። ሙሴው ወይም ሙሴዪቱ በደንገተኛ እክል ምክንያት በማኅበሩ ቀን ያልመጣ (ች) እንደሆነ ምክትሉ ተተክቶ ይሠራል ። ይህንም ግልገል ሙሴ ይሉታል ። ከሙሴው ጋር ሆነው የሚሠሩ ከማኅበሩ አባላት የተመረጡ ፈቃደኞች ሰዎች ደርገው ሙሴ ይባላሉ ።

የሙሴው (የሙሴዪቱ) ተግባር ፡—

- ሀ. አዲስ አባል ወደ ግኅበሩ ለመግባት በጠየቀ ጊዜ ከማኅበሩ ጋር መከር ፈቃድ መስጠት ፤
- ለ. ከማኅበሩ አባሎቹ የታመመ እና ወይም ሌላ እክል የደረሰ በት እንዳለ ለማኅበሩ ነገር ርዳታ መስጠቱ ፤
- ሐ. አብረውት ከሚሠሩት ወይም ደርገው ሙሴ ከሚባሉት ጋር ሆኖ የማኅበሩን ስነ ሥርዓት ግስከበር ፤ በማኅበር በሚለበ ለሱበት ቀን ጠቃሚ ምክር መስጠት ፤

መ. በየወሩ ምዕመናኑ ሲለበሰሱ አደግድን ቁሞ ግልገል ምዕመናኑ ወደ የቤታቸው ከመመለሳቸው በፊት ለሚቀጥሉት ሦስት ወራት የባለተራዎቹን ስም እየጠራ ግስተዋወቅ ፤ ምንም እንኳ የባለተራዎቹ ስም ዝርዝር በመዝገብ የተያዘ ስለሆነና እያዳገንዱም ምዕመን ተራውን ቢያውቀው ፤ ግን በራዊ ስሜቱን እንዳያጣ እያንዳንዱ በፈቃዱ እኔ አለሁ እንዲል ነው ። አፈጻጸሙም እንደሚከተለው ነው ። ሙሴው (ዋ) ጽዋውን አንስቶ በከንዱ ይዞ (ባንዳንድ ክፍሎች ደግሞ የሚጠጣበትን ጥንጫውን ጽዋውን ከፍ አድርጎ (ይዞ) በማዕከል ይቆምና የሚከተለውን ያውጃል ። « ግንህ ባለሳምንት ያስጠምድህ ባሥራ ስምንት እኔ ነኝ የምትል የዕገሌ ወዳጅ» ይላል ። በዚህ ጊዜ ባለ ተራው አፈፍ ብሎ ተነሥቶ እኔ አለሁ የዕገሌ ወዳጅ ፤ ቢያውለኝ ቢያውላችሁ ፤ ግይ ሹሜ ቂጠግ ጉዝጉዜ እጠብቃችኋለሁ «ብሎ በማኅበሩ መካከል ይሰግዳል (ይወድቃል) ። በዚህ ጊዜ ቂሱ—» አለሁ እንዳልህ አለሁ ይበልህ ፤ እንደ ወደቅህ ኃይለ— አጋገንትን ይጣልልህ ስለቀጠሮ ያብቃን» ብሎ አቡነ ዘበሰጣያት ይሰጣል ። ሙሴው በተመሳሳይ ድምፅ እስከ ሦስት ጊዜ ያውጃል ። በሁለተኛው የሁለተኛውን ወር ባለ ተራ ግንህ ባለ ሁለት ያስጠምድህ ባሥራ ሁለት እኔ ነኝ የምትል የዕገሌ ወዳጅ» ፤ በሦስተኛው ፡— «ግንህ ባለ ሦስት ያስጠምድህ ባሥራ ሦስት ፤ እኔ ነኝ የምትል የዕገሌ ወዳጅ» ይላል ። ሌላው አይለወጥም ፤ እንደ መጀመሪያው ነው ። ባለ ተራው እንደ አጋጣሚ ሳይመጣ ቀርቶ እንደሆነ ወኪል ይልካል ፤ ያለዚያ ግን ወንበር ገፍ የሆነው እኔ አለሁ ብሎ ተመርቆ ጽዋውን ይወስዳል ። ሁሉም ካልተገኙ ሙሴው ራሱ ይመረቃል ። ግን በሩን ግን ባለ ተራው ይከፍላል ። ባለ ተራው አደጋ ደርሶ በት ለመክፈል ያልቻለ እንደሆነ ያስተላልፋለታል ። ያለዚያም አዋጥተው ይከፍሉለታል ። አራተኛው ባለተራ ስሙ አይጠራም ፤ እሱም እኔ ነኝ ብሎ አይነግሥም ። ሙሴው ግን— «ባለ አራት ቤትኸን አትሳት ፤ ተጠራጠርክቼልሁ ስቀል ብሎ»

በሸፍን ያስታውቀዋል ፡ እጥጁና ተራ መንገዱ ሲፈጸም ሙሴው እንደቆመ ፤ በራሱ ፤ በደርገ ሙሴውና በደጋሹ ወንድሙ ስም ሆኖ የሚከተለውን በመናገር ማገቡን ይቅርታ ይጠይቃል ፡— «ለሙሴ ለደርገ ሙሴ ሳይኑ በሳሳ ፤ እጁ ባሳ ፤ ባለቤት ጠላው በቀጠነ ፤ ቆሎው ፤ ባረረ ፤ ጻቦው በተነ በረደግሩን ይላሉ» ፤ ይህን ተናገሮ እሱም ፤ ግልገል ሙሴውም ባለቤቱም በማገቡ ፈት ይሰግላሉ (ይወድቃሉ) ፡ በዚህ ጊዜ ማገቡ በሙሉ ተነሥተው ባንድ ድምፅ ፡— ሙሴው ዓይኑ አልሳሳም ፤ እጁ አላደላም ፤ ባለቤት ፡— ጠላው አልቀጠ ነም ፤ ወይን ታና ነው ፤ ጻቦውም አላረረ ፤ ጎበስተ መና ነው ፤ ወሰጪ ወሰጪ ፤ እንዲህ ያለ የሰም ብለው ደስታቸውን በጭብጫባና በዕልልታ ይገልጣሉ ፡ «ይሱ መርቆና አላርጉ ሁሉም ወደየቢታቸው ይሰላሉ» ፡

እያንዳንዱ ባለተራ በጻድቁ ወይም በትዳሱ ስም ከጠበሉ በጽዋው (በገንቦው) ፤ ከጎበስተ በመሰብ ወርቅ አድርጎ እየተሸኘ ወደ ቤቱ ይሰላል ፡ ይህ በአዲስ አበባና ባንዳንድ ከተሞች ነው ፡ በገጠር ደግሞ ጽዋ (ገንቦ) ና መሰብ ወርቅ እያደርጉም ፡ ሌላው አፈጻጸም ግን የሁሉም አንድ ነው ፡

ሰንበቱም ሆነ ዝክሩ ወይም ማገቡ በቤተ ክርስቲያን ሲያያዝ የመጣ የቤተ ክርስቲያን የታሪክ መዝገብ የሚያውቀው ስለሆነ ፤ በሀገራችን ተጠብቆና ተከብሮ እስካሁን መቆየቱ የሚያስመስገን ነው ፡ የሚያከራም ነው ፡ ለትውልድም ሊተላለፍ የሚገባ ቅርስ ነው ፡ ነገር ግን በዚህ መንፈሳዊ ትውፊት ውስጥ ሐሜትንና ነቀፋን የሚያስከትሉ ሰካርና ጠብ ፤ ከክርክር ወይም ሌላ ሥጋዊ ፍላጎት ወርገው እንዳይገቡ ፤ በትምህርት መካከል የቤተ ክርስቲያናችን ተቀዳሚ ተግባር ነው ፡ ቤተ ክርስቲያናችን እንደነዚህ ያሉትን ትውፊቶችን በትምህርት መሥርታ ለትውልድ ካለበተላለፈች ደግሞ ልጆቿ እናታቸው መሆኗን ለግወት ይከጠላቸዋል ፡

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን በሥጋ በጥት የተለያትን የክርስቲያን ወገኖች የምታስታውስበት ሥርዓት አላት

«ዝሩ እክለክ ላዕል መቃብረ ጸድቃን ፤» 155. «ወባሕቱ ግበር ሉቅ ተዝካሮ ፤» 156. «መፍትው ገግበር ተዝካሮሙ ለምውታን በዕጣን ወበመስዋዕት» 157. ቤተ ክርስቲያን ይህን ዓለም ድል ነስተው ወበመስዋዕት ፤ 157. ቤተ ክርስቲያን ይህን ዓለም በተጋድሎ ላይ ያሉ ምዕመናን ማገቡ እንደ የሐዱና በዚህ ዓለም በተጋድሎ ላይ ያሉ ምዕመናን ማገቡ እንደ መሆኗ መጠን ፤ ዓለምን በሃይማኖታቸው አሸንፈው ያለፉት በተጋድሎ ላሉት ይጻልያሉ በተጋድሎ ያሉትም በአፀደ ነፍስ ላሉት ይጻልያሉ ፡ በአፀደ ነፍስ ያሉት እነዚያ በተጋድሎ በአፀደ ሥጋ ላሉት የሚያቀርቡት ምህላና ጸሎት እነሱና እግዚአብሔር ብቻ በሚያውቁት ምሥጢራዊ አቀራረብ ነው ፡ በአፀደ ሥጋ ያሉት እነዚህ ግን ተጋድሏቸውን ፈጽመው ላለፉት ወገኖቻቸው መታሰቢያ እንዲሆን ዕጣን ቋጥረው መብዓ ሠፍረው ወደ ቤተ ክርስቲያን በመውሰድ ቅዳሴ በማስቀደስ ደግሰ ደግሰው ለካህናትና ለነዳያን በመመገብ ነው ፡

ከዚህ በላይ እንዳየነው ሰንበቱውም ማገቡም ዝክሩም ሆነ ተዝካሩ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የምትታወቅባቸው ቅርሶች ስለሆኑ ፤ ትውልዱ እንዳይዘነጋቸው ማስተግር የቤተ ክርስቲያን ተቀዳሚ ተግባር ነው ፡ ነገር ግን ሰካርና ሌሎችም ሥጋውያን ነገሮች ይህን ቅዱስና ሃይማኖታዊ ትውፊት እንዳያረክቡት የቤተ ክርስቲያን መምህራንና ካህናት አስቀድመው ራሳቸውን አጽድተው ለምዕመናንም ምሳሌ መሆን አለባቸው ፡ ይህ ከሆነ ደጀ ሰላማችንን «የሰካራዎች ኩሌጅ ናት» እያሉ የሚያሸግጥጠብን ሐሜተኞች ያፍራሉ ፤ ትውልዱም የቤተ ክርስቲያኑን ትውፊት ደስ እያለው ይከተለዋል ፡

155. ሙሴት ፤ ፲፮ ፤

156. ሊሐክ ፡ ፳፭ ፡ ፳፫ ፤

157. ግንዛት ፡ ፳፻፮ ፤

ኢኩሜኒዝም (Ecumenism) ና

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን

ኢኩሜኒዝም ግለት በአብያተ ክርስቲያናት ያለውን ጥላቻና ከቶ አስተሳሰብ ለማስወገድና አብሮ ለመሥራት የተቋቋመ ዓለም አቀፍ የክርስቲያናት ንቅናቄ ነው።

ቤተ ክርስቲያናትን «የኢኩሜኒዝም» መንፈስ በትክክል ለኛ ዓላማው ትቀበልዋለች፤ ግለትም በአብያተ ክርስቲያናት መካከል ጥላቻን አልይህ አልይህ መባባልን አርቆ ሁሉም የየራሱን ጠብቆና አክብሮ የሌላውንም መብት ጠብቆ መኖር «የኢኩሜኒዝም» ዓላማ ነውና። «በኢኩሜኒዝም» ስም ለገንዘብ ብሎ ራስን መቸር ቸር ወይም የሌላውን ንብረት ከራስ ጋር ማዳበል ግን በታሪክና በትውፊት ላይ ማመልከት ነው።

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከላይ የተጠቀሰው የኢኩሜኒዝም መንፈስ መተዋወቅን፤ መጠናኘትንና መረዳዳትን የሚያስገኝ ድል ድይ መሆኑን ተረድታ የዓለም አብየተ ክርስቲያናት ግንባር መሥራች አባል ናት። ራቅ ባሉት ዘመናት በተመዘገበው የቤተ ክርስቲያን ታሪክ እንደምንረዳው፤ ምንም እንኳ እንደዛሬ ስም ባይወጣለት «ኢኩሜኒዝም» ነበረ። ለዚህም ክርስቲያናት የጋራ ጠላት በተነሳ ባቸው ጊዜ የምሥራቁ ከምዕራቡ ጋር ያደርጉት የነበረው ግንኙነት ያስረዳል።

በኢትዮጵያም አገራዊ የመን ተሻግረው የሀገረ ነገራንን ክርስቲያናት ከወራሪ ያዳኝቸው በዚሁ መንፈስ ነው። በአካባቢያቸው ከሚኖሩ አረባውያን ጋር ግጭት ሲገጥማቸው ክርስቲያናት ይላላኩ ነበር። ለምሳሌ፤ የሀገረ ናግራን ዕልቂት ዜና ከቆስጥንጥን ያወደ እስከንድርያ ከዚያ ወደ አኩስም እንደመጣ እናውቃለን።

«የኢኩሜኒዝም» መንፈስ ይኸ ከሆነ ግንዲት አገር ከተጠመቁበት ቤተ ክርስቲያን ተቃለው የወጡትን በግንባር ተደራጀተዋልና፤ «በኢኩሜኒዝም» መንፈስ ራሳቸውን የቻሉ አብያተ ክርስቲያናት ናቸው እንቀበላቸው ግለት ግን በቴዎሶጂ አለመብሰልና የቤተ ክርስቲያንን ግዕዝላዊ አወራር መናድ ነው። የኢኩሜኒዝምን መንፈስ በሚቃረን ሁኔታ እንዳንድ በሀብታቸውና በግዝፋቸው የሚመኩ አብያተ ክርስቲያናት በሀብትና በግዝፍ ከነሱ በታች የሆኑትን አብያተ ክርስቲያናት ንዑሳን እያሉ በመሰየም ሲንቋቋሙና ሲያጥርሳቸው ምዕመናቸውንም እየነጠቁ ሲወስዱባቸው ኑረዋል። ለዚህም አድራጉት አንጋፋዋ፤ የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ናት።

በቤተ ክርስቲያን ታሪካችን የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንና የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን የተዋወቁት በፍሎሪንስ ጉባኤ ነው 158. የጉባኤው መንፈስ «በኢኩሜኒዝም» ላይ የተመሠረተ ነው፤ ግለትም የክርስቲያናት ጠላት የነበረውን የኦቶማን መንግሥት መስፋፋት የሚመለከት ነበር። ነገር ግን በጉባኤው የነበሩት የሮማ ቤተ ክርስቲያን ባለሥልጣናት ንግግር፤ ዓላማውን የለቀቀ በለነበር፤ የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ተወካዮች ሳይሰጡ ተመልሰዋል።

ከዚያ ወዲህ የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ኢየሱሳውያን እየተባሉ የሚጠሩ ሚሲዮኖችዋን እየላከች፤ ስለ ኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ብዙ መረጃዎችን ሰበሰበባለች። መረጃዎቹ ግን በጥላቻና በንቃት ቀለም የተጻፉ ስለሆኑ፤ የኢትዮጵያን ቤተ ክርስቲያን ሕልውና የሚያንቋሽሹ ነበሩ። እርግጥ ነው በ፲፯ኛው መቶ ክፍለ-ዘመን ግራኝ መሐመድ የኢትዮጵያን ክርስቲያናት ለመደምሰስ ቢነሳ፤ ኢትዮጵያ «በኢኩሜኒዝም» መንፈስ የፖርቱጋልን ካቶሊካዊ መንግሥት ርዳታ ጠይቃለች። ነገር ግን የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ባለሥልጣናት ካቶሊካዊ የሆነውን መንግሥት ሁሉ በሃይማኖት ብቻ ሳይሆን በሌላም ስለሚያዙት ንጉሡ የኢትዮጵያን መልካም

እክተኞች ወደቫቲካን ላካቸው ። ይህም የሆነበት ምክንያት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ተቀጽላ ስላልሆነች ፤ ለፓፓው ሳያግክር ርዳታውን ቢሰጥ ፓፓው እንዳይቆጣው ነው ። በዚህም ምክንያት ርዳታው ዘግይቶ ደረሰ ። ግራኝም የልቡን ሠራ ፤ በአገሩ ገላውዴዎስ ዘመነ መንግሥት ከፖርቱጋል ወታደሮች ጋር አብረው መጥተው የነበሩ ኢየሱሳውያን ደግሞ ኢትዮጵያን የቫቲካን ሀገረ ስብከት ለማድረግ የነበራቸው ሙከራ አልላ ካላቸው ስላለ ፤ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ኦሪታዊት እንጅ ወንጌላዊት አይደለችም በማለት አንዳንድ በሕዝቡ ዘንድ የሚፈጸሙ ባህሎችን እንደ ነውር በመቁጠር ወራውን ያናፍሱት ጀመር ።

በዚህ ምክንያት ንጉሡ እፂ ገላውዴዎስ የኢትዮጵያን ትክክለኛ እምነት የሚያስረዳ ጽሑፍ በወሬው ለተወናበጹት ሁሉ አስተላለፉ = (ጽሑፉ የኢትዮጵያ ሊቃውንት ያቀናበሩት መሆኑ እያጠራጥርም፤ በንጉሡ ስም መሆኑ ግን የሃይማኖት ኃላፊ አቡነ ግብጻዊ ስለነበሩ፤ የሀገሪቱን ቋንቋ አያውቁም = ነገሩ ደግሞ ኃላፊነት ያለበት እንደመሆኑ በባለሥልጣን መነገር ስላለበት፤ ሊቃውንቱ አርቀው በንጉሡ በኩል እንዲተላለፍ ያደረጉት ይመስላል =)

«በስመ ኦብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ አሐዱ አምላክ ገዢ
ት ውእቲ ሃይማኖትየ ወሃይማኖተ አበውየ ነገሥት እሥራኤላው
ያን ወሃይማኖተ መርኤትየ እለ ሀለው በአጸደ መንግሥትየ = ንሕነ
ነአምን በአሐዱ አምላክ ወበወልዱ ዋሕድ ኢየሱስ ክርስቶስ ሰው
እቲ ታሉ ሰውእቲ ኃይሉ ሰውእቲ ምክሩ ሰውእቲ ጥበቡ ሰው
ለው ምስሌሁ እምቅድመ ይትፈጠር ዓለም ሰውበደኃሪ መዋዕል
መጽእ ጎቤነ እንዘ ኢየሐርቅ እመንበረ መለኮቲ ወተሰብአ በመንፈስ
ቅዱስ ወእማርያም እምቅድስት ድንግል ሰውተጠምቀ በየርዳናስ
በሠላሳ ክረምት ወኮነ ብእሴ ፍጹመ ወተሰቅለ ዲበ ዕፀ መስቀል
በመዋዕለ ኢላጦስ ጳጌናዊ ሰሐመ ወምተ ወተቀብረ ወተንሥእ
በሣልስት ዕለት ሰውእምዝ በእርብዓ ዕለት አርገ በሰብሐት ውስተ
ሰማያት ወነበረ በየማነ አቡሁ ሰውካዕበ ይመጽእ በሰብሐት ይኬ
ንን ሕያዋን ወሙታነ ወአልቦ ማኅለቅት ለመንግሥቲ ሰውነአምን
በመንፈስ ቅዱስ ሰውእምዝ ማኅየዊ ዘሠረጸ እምኦብ ሰውነአምን በእ

ሐቲ ጥምቀት ለሥርዐተ ኃጢአት ወንሴር ትንግሌ ሙታን ለሕይወት ዘይመጽዕ ለዓለም አሜን ንሕነሰ ነሐውር በፍኖተ ንጉሥ ጽዮሕ አግናዊ ወኪናጽንን ኢለየግን ወኪለጸጋም እምትምህርተ አበዊነ፤ ለአሠርቱ ወክልኤቱ ሐዋርያት ሰወጸውሉስ ፈልፈለ ጥበብ ሰወሰብን ወክልኤቱ አርድዕት ሰሰለበቱ ምዕት አሰርቱ ወሰመንቱ ርቱ ዓነ ሃይማኖት ዘተጋብኡ በኒቅያ ሰወምዕት ወሃምሳ በቱስጥንጥንን ወክልኤቱ ምዕት በኤፈሶን ሰመዝ እሰብክ ወከመዝ እጫህር አነ ገላውዴዎስ ንጉሥ ዘኢትዮጵያ ወስመ መንግሥትዮ አጽናፍ ሰገድ ወልደ ወናግ ሰገድ ወልደ ናዖድ ሰወበእንተ ምክንያተ አክብሮትን ዕለተ ቀዳሚት ሰንበት አኮ ዘናከብራ ከመ አይሁድ እለ ሰቀልዎ ለክርስቶስ እንዘ ይብሉ ደሙ ላዕሌነ ወላዕለ ውሉድነ፤ እስመ እመን ቱሰ አይሁድ አይቀድሁ ማየ ወኢያነድዱ እሳተ ወኢያበስሉ ጸብሐ ሰወኢዮተብዙ ኅብስተ ሰወኢይትፋለሉ እምቤት ውስተ ቤት = ወባሕቱ ንሕነሰ ናከብራ እንዘ ናኦርግ ባቲ ቁርባነ ወንገብር ባቲ ምሳሐ በከመ እዘዙነ አበዊነ ሐዋርያት በዲድስቅልያ ሰወከ ዘናከብራ ከመ ሰንበተ እሑድ እንተ ይዕቲ ዕለት ሐዳስ ዘይቤ ዳዊት በእንቲአሃ ሳቲ ዕለት እንተ ገብረ እግዚአብሔር ንትፈሳህ ወንትሐ ሰይ ሰባቲ ሰወከመ ባቲ ተንሥእ እግዚእነ ኢየሱስ ክርስቶስ = ወባቲ ወረደ መንፈስ ቅዱስ ላዕለ ሐዋርያት ሰወጸሐ ጽዮን ሰወባቲ ተሰብአ ውስተ ክርስ ቅድስት ግርያም ድንግል = በኩሉ ጊዜ ሰወባቲ ይመጽዕ ዳግመ ለዕሴተ ጸድቃን ወለፍዳ ኃጥአን ሰወበእንተ ሥርዓተ ግዝረትኒ አኮ ዘንትዝር ከመ አይሁድ ሰወከመ ንሕነ ነአምር ቃለ ምህርሁ ለጳውሎስ ፈልፈለ ጥበብ ዘይቤ ተገዝሮሂ ኢይበቁዕ ሰወኢተገዝሮሂ ኢያሰልጥ ዘእንበለ ዳዕሙ ሐዳስ ፍጥረት ዘውእቱ አሚን በእግዚእነ ኢየሱስ ክርስቶስ ወካዕበ ይቤ ለሰብአ ቆርንቶስ ዘሂ ነሥእ ግዝረተ ኢይንሳእ ቁልፈተ = ኩሉ መጽሐፈ ትምህርቱ ለጳውሎስ ሀለወ በገቤነ ወይሚሀረነ በእንተ ግዝረት ወበእንተቁልፈት = ወባሕቱ ግዝረትሰ ዘኮነ በገቤነ በልማደ ሀገር ከመ ብጥሑተ ገጽ ዘኢትዮጵያ ወናባ ሰወከመ ሰቁረተ ዕዝን ዘሰብአ ሕንድ ሰወከተሰ ዘንገብር አኮ በእቂበ ሕገ ኦሪት ዳዕሙ በልማደ ሰብእ =

ወበእንተ በሊዓ ሐራውያኒ እኮ ዘንተክላዕ በአቲበ ሕገገ ለሪት ከ- ሊዩሁድ ለዘኒ በሊዓ ሊናበቀር ወሊናርኩሶ ለወዘኒ ኢበ

ልግ ከሙ ይብላል ኢናጊብር፤ በከሙ ጸሐፊ አቡነ ጳውሎስ ለብሔረ ሮሜ እንደ ይባላ ዘጊ በልግ ኢይማና ለዘላይበልዕ ወለኩሉ ለገዢአብሔር ተወክሮ ፡ ማግሥተ እግዚአብሔርን አኮነት በ ሙብልዕ ወበሙስቲ፤ ከሉ ገደሕ ለገደሕን፤ ወእኩይስ ለሰበሌ በ ሊዕ ያበለ ዕትፍት፤ ወማትዎስ ወንጌላዊ ደቢ አልቦ ዘይክል አርኩቶ ለሰበሌ ዘእንበለ ዘይወጽእ እምአቶ ፤ ወዘሰ ውስተ ክርስ ይበወእ ወይትገመር ጽፎ ፤ ወይትገደፍ ወይትከገው ፤ ወያንጽህ ኩሉ ሙባል ዕተ፤ ወብሂለ ዝንቱ ቃል ነስተ ኩሉ ሕንፃ በህተቶ ለአይሁድ እለ ተምሁኑ እመጽሐፊ እሪት ፡

ሊተሰ ሃይማኖት የወይማኖተ ካህናት ግእምራን እለ ደሜ ሁኑ በትእዛዝና በአጸደ—ማግሥት፤ ወእይትገሐሱ እምፍናተ ወንጌል ወእምትምህርተ አቡነ ጳውሎስ ኢለ፣ግን ወኢለጸጋም ፡

ወበመጽሐፈ ታሪክጊ ጽሑፍ ሁሉ በመጽሐፈ ዚኦነ እስሙ ቆስጠገጢናስ ጉጉሥ ሕዝብ በመኖሪያ ማግሥቱ ለኩሉ ሕልተጠ ምቱ አይሁድ ከሙ ያብልዕም ሥጋ ሐረውያ በዕለተ ትንግሌ ሁ ለእግዚእነ ኢየሱስ ክርስቶስ ፡ ወባህቱ በከሙ አደም ልቡ ለሰበሌ ይትሐረም እምበሊዕ ሥጋ እንስሳ ፡ ወባህረት ሥጋ ግዛ ወቦ ዘያፈ ትር በሊግ ሥጋ ደርሆ፤ ወቦ ዘይትጂረም እምበሊግ ሥጋ በግዕ፤ ወ ኩሉ በከሙ አደም ልቡ ይተሉ፤ ከሙዝ ወእቱ ስምረቱ ወረቃዱ ለሰበሌ በእንተ ሙብልግ ሥጋ እንስሳ አልቦ ሕግ ወአልቦ ተናፍ ውስ ተ ሙጽሐፍ ሐዳስ፤ ከሉ ገደሕ ለገደሕን፤ ወእውሉስጊ ደቢ ዘሰ የአምን ኩሉ ለይብላዕ ፡

ዘንተ ኩሉ ጽሕፈ ለጽሐፍ ከሙ ታእምር ጽድቀ ሃይማኖት የተጽሐፈ በዐመርቱ ወሃምስቱ ምዕት በሃምሳ ወሃምስቱ ግመት እም ልደተ እግዚእነ ኢየሱስ ክርስቶስ አሙ እሥራ ወውሉሉ ለሰኔ በህ ገረ ጻዋት ፡፡

በአብ ፡ በወልድ ፡ በመንፈስ ቅዱስ ስም በአንድ አምላክ ሃይማኖትና የአባቶቹ የእሥራኤልውያን ነገሥታት ሃይማኖት በሙ ገግሥቱም (በረት) ገዛት ውስጥ የሚገኙ ምዕመናን (የማጋዩ) ሃይማኖት ይህ ነው ፡ እኛ በአንድ አምላክ ፡ በአንድ ልጅም በአ

የሱስ ክርስቶስ እናምናለን ፡ ይኸውም ቃሉ ፡ ኃይሉ ፡ ምክሩ ፡ ጥበቡ ነው ፡ ግለም ሳይፈጠር ክርሱ ጋር የነበረ ነው ፡ በኋለኛው ዘመን ከሙለኩታዊ ማንቡ ሳይላይ ወደኛ ሙጣ ፤ ከመንፈስ ቅዱስና ከቅድስት ድንግል ግርያም ሰው ሆነ ፡ በ፱ ግመቱ በየርጻናስ ተጠመተ ፡ ፍጹም (ምሉዕ) ሰው ሆነ ፡ በእንጢናዊው ሊላ ወስ ዘመን በእንጢት ላይ ተሰተለ ፡ ታመመ ፡ ሞተ ፡ ተተበረ ፡ በጥስተኛውም ዕለት ተነግ ፤ ከዚህ በኋላ በአርባ ተን በክብር ወደ ሰማይ አረገ ፡ በባቱ ተኝ ተተመጠ ፡ ጸገመኛም በክብር ይመጣል፤ በሕያዋንና በሙታን ላይ ይፈርድ ዘንድ ፡ ለማግሥቱም ፍጹሚ የለውም ፡ ከአብ በሙረጸ ጌታ አጻኝ በሆነ በመንፈስ ቅዱስም እና ምናለን ፡ በገዲት ጥምተትም እናምናለን ፡ ኃጢአትን ለግስተስ ረይ ፡ ትንግሌ ሙታንን (የሙታንንም ሙነግት) ተስፋ እናደርጋለን ፡ ለዘላለም ሕይወት ፡ አሚን ፡ እኛስ እውነተኛ በሆነው በጥርጊያውና በጥናው መንገድ እንሐዳለን ፤ ከአባቶቻችን ትምህርት ወደ ግራም ሆነ ወደ ተኝ አናዘነብልም ፤

- አሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ፡
- የጥበብ ምንጭ እውሉስ ፡
- ሰባ ሁለቱ አርድኦት ፡

በኒቅያ የተሰበሰቡ ሦስት መቶ አሥራ ስምንቱ እርቶዶክሳውያን ፡ በቄስጥንጥንያ የተሰበሰቡ አንድ መቶ ሃምሳው ፡

በኢረሶን የተሰበሰቡ ሁለት መቶው ፡ የናአድ ልጅ የወናግ ሰገድ ልጅ በመንግሥቱ አጽናፍ ሰገድ የምባል የኢትዮጵያ ንጉሥ እኔ ገላውደምስጋንዲህ እስብካለሁ እንዲህ አስተምራለሁ ፡ ቀዳሚት ሰንበትን የምናከብርበት ምክንያት፤ ደሙ በእኛና በልጆቻችን ላይ ይሁን ብን ብለው ክርስቶስን እንደ ሰቀሉት እንደ አይሁድ የምናከብራት አይደለንም ፡ 159. እነዚህ አይሁድ ውሀ አይቀዱም ፡ እሳት አያ

ነጻዎ ፡ ወጥ አይሠሩም ፡ እንጀራ አይጋግሩም ፡ ከቤት ወደቤት አይሐዱም እኛ ግን የምናከብራት ሐዋርያት በዲድስትልያ እንዳ ዘዙ ቅዳሴን በመቀደስና ግብር (ግዕድ) በመሥራት ነው ፡ (ሰንበት—ግንበር-ተዝካር ፡) እንደ እሑድ ሰንበት አይደለም የምናከብራት ይህችውም አዲሲቱ ዕለት ናት ፡ እግ ዚአብሔር የሠራት ዕለት ይህች ናት ፤ እንደሰትባት ሐሜትም እናድርግባት ብሎ ዳዊት ስለርሷ የተናገረላት ፡ 160. በዚች ዕለት ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ተነሥቶባታልና ፡ በዚችው ዕለት መን ፈስ ቅዱስ በጽርሐ ጽዮን ለሐዋርያት ወርዶአልና ፡ በዚች ዕለት ሁል ጊዜ ድንግል በሆነች በቅድስት ድንግል ግርያም ግሕዝን ሰው ሆኗልና ፤ በዚች ዕለት ዳግመኛ ይመጣል ፡ ለጸድቃን ሽል ግት ለኃጥአን ውርደት (ዕዳ) ፡

ስለ ሥርዓተ ግዝረትም እንደ አይሁድ የምንገዛር አይደለንም የጥበብ ምንጭ የጳውሎስን ትምህርት እናውቃለንና ፡—«መገዛር አይጠትምም ፡ አለመገዛርም ግዳጅ አይደለም ፡ አዲስ ፍጥረት ነው እንጅ ይኸውም በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ግመን ነው ፡ 161. ዳግመኛም ለቆሮንቶስ ሰዎች «የተዝረ ቁልፈትን አይሻ» አለ ፡ 162. የጳውሎስ የትምህርቱ መጽሐፍ ሁሉ በኛ ዘንድ አለ። ስለ ግዝረትና ስለቁልፈት ያስተምረናል ፡ ነገር ግን በኛ ዘንድ ያለው ግዝረት እንደ ኢትዮጵያና እንደ ኖባ የፊት መተልተል እንደ ሀንድ ሰዎች የጀር መነደል ያለ የአገር ልማድ ነው ፡ ይህን የምና ደርገው በአሪት ሕግ አይደለም ፡ በሰው ልማድ ነው እንጅ ፡

አሳማንም ስለ መብላት ፡ ከመብላት የተከለከለ ነው እንደ አይሁድ የአሪትን ሕግ ለመጠበቅ ብለን አይደለም ፡ የሚበላውንም አንጸየፈውም ፡ አናረክሰውም ፤ የግይበላውንም ብላ ብለን አናስገድደውም ፤ አባታትን ጳውሎስ ለርም እንደ ጻፈው «የሚበላ

160. ሙዚጂክ፡ 881
161. ገላ. ፩. ፳፯1
162. ቀላ. ቀር. ፮. ፲፭1

የግይበላን ፡ አይንቀፈው (አይናቀው) እግዚአብሔር ሁሉንም ተቀ ብሏቸዋልና የእግዚአብሔር መንግሥት በመብልና በመጠጥ አይደለችም ፡ ለንጹሕን ሁሉ ንጹሕ ነው ፡ ለሰው ከተው ከጥርጣራ ጋር መብላት ነው 163. ፡ «ወንጌላዊ ግብፅም» —«ከተ ከሚወጣው በቀር ሰውን የሚያረክሰው የለም ፤ ወደ ሆድ የሚገባ ጥቂት ቆይቶ ይወድቃል ፡ ይፈሳል ፡ ምግቦችን ሁሉ ያንጸል» አለ ፡ 164. ይህ አባባሉ ከአሪት መጽሐፍ የተግሩ የአይሁድን የሰህተት ሕንጻ ሁሉ አፈረሰው ፡ የኔና በግዛቱ ውስጥ ያሉ በትእዛዜ የሚያስተምሩ አዋቂዎች ካህናት ሃይማኖት ይህ ነው ፡ ከወንጌል መንገድ ፡ ከእውሉስም ትምህርት ወደ ቀኝና ወደ ግራ አይሉም ፡ በኛም የታሪክ መጽሐፋችን ንጉሥ ቆስጠንጢኖስ በግዛት ዘመኑ የተጠመቁትን አይሁድ ሁሉ የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስ ትንግሌ ዕለት ያሳግ ሥጋ እንዲያበሏቸው አዘዘ የሚል ጽሑፍ አለ ፡

ነገር ግን ሰው በልቡ ደስ እንዳለው የእንስሳትን ሥጋ ከመብላት ይወስናል ፡—የአሣ ሥጋ የሚወድ አለ ፤ የዶር ሥጋ መብላት የሚወድ አለ ፡ የበግ ሥጋ ከመብላት የሚወስን አለ ፡ ሁሉ ለልቡ ደስ ያለውን ይከተላል ፡ የሰው ውዴታውና ፈቃዱ እንደ ዚህ ነው ፡ ስለ እንስሳት ሥጋ መብል በአዲሲቱ መጽሐፍ ውስጥ (አዲስ ኪዳን) ሕግም ተናገረም የለም ፡ ለንጹሕን ሁሉ ንጹሕ ነው ጳውሎስም—«የሚያምን ሁሉን ይብላል» አለ 165. የሃይማኖቱን እውነት ታውቅ ዘንድ ይህን ሁሉ ለመጻፍ ተጋሁ ፡ ዳዋት በሚባል አገር በሰኔ ፳፫ ቀን ፲፭፻፶፭ ዓ.ም. ተጻፈ ፡

ከዚያም ወዲህ ወደ ኢትዮጵያ የሚመጡ የርግ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን መልእክተኞች በጽሑፋቸው የሚያስፍሩላቸው አስተያየቶች ሁሉ ምርትና ፍትፍት የሆኑ ናቸው ፡ ግለትም ባንድ ፊት ስለ ኢትዮጵያ እርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ አለበው

163. ሮጌ.፲፱.፫.፲፮ ፡ ተቀ.፩.፲፭ ፡ ተላ.ቀር.፳.ዘ—፲፫1
164. ግብ.፲፩.፲፭—፳፮ ፡ ግር.፩.፲፳፫
165. ሮጌ.፲፱.፳፻፳፱

ለሚኖሩ የሰነዱ ይሁሉና በዚያው ውስጥ ደግሞ ቤተ ክርስቲያን ሂደት የምትኖረውን የምትገልጽበትን ፡ ግንኙነት ሁሉ እንደሚሰላችው በመተርጎም ለአንባቢ ያተርጋሉ ፡ በእኛም በኩል የቤተ ክርስቲያናችን ሊቃውንት በሀብት እጥረት ምክንያት እንደነሱ በግንኙነት ባያሳትሙት ፡ ባልሞት ባይ ተጋዳይነት በትኔያ ችግሩ ሆነ በጽሑፋቸው መልስ ሲሰጡበት ኑረዋል ፤ የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ፡—«ወኪሆርኩ ገቢ ተሰምኖ ክርስቶስ ከመለደሁ ጽዕን መሠረተ ባዕድ ፤» የክርስቶስ ስም ወደተጠራበት አልፏል ፡ በሌላ መሠረት ላይ እንዳላንጽ 166. ያለውን የትዳስ ሕውሎችን አርአያነት ረስታ በጉችን ከአረግቻቸው ስትነጣጥሩ ኑረላች ፡

አሁን በኢትዮጵያ ከሚገኙት የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ተከታዮች ብዙዎቹ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን የተጠቀሱ ናቸው ፡ ይህ ሁሉ ተፅዕኖና ግፊት ቢኖርም ፡ ከትርብ ጊዜ ወዲህ ባንዳንድ ስብሰባዎች የኢትዮጵያና የሮማ ቤተ ክርስቲያናች ተወካዮች መገናኘት ጀምረዋል ፡ ለወደፊትም ቢሆን በሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ለሚገኙ ኢትዮጵያውያን ወንድሞቻችን የምናሳስበው በግዴግናት ስም እኛን ለመከተሉ የከሙቱበንን የፈረንጆች አስተሳሰብ እንዲያስወግዱና እንዲት ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያናቸውን እንዳይረዱት ነው ፡ ስለ ሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን በመጠኑ ይህ ነው ፡

ለ/ ሌሎች የምዕራብ አብያተ ክርስቲያናት ደግሞ ባንዳንድ የተናና ሥርዓታት ቢለዩም ምንጫቸው የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ስለሆነች ፡ ለበዛን የግስፋፋቱን መንፈስ ከሷ ወርሰው ራሳቸውን በግመጸደት ሌሎችን በግጽሸሽ በየዕለቱ አዳዲስ ደግግሞችን በመፍጠር የኢኮሚኒዝምን መንፈስ ሲያቃውሱት ይታያሉ ፡ ያም ሆነ ይህ ሩጫውና ትግሉ ሕዝብን ከሕዝብ በግለሰቦች ሰው ግንነቱን እንዲያጣ ነው ፡ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ከነዚህ አብያተ ክርስቲያናት ጋር የደግግም ሆነ የተናና ግንኙነት የላትም ፡

ከአሥራ ስድስተኛው መቶ ክፍለ—ዘመን ጀምረው መልካቸውን በመለዋወጥ ሀገሪቱን ሲሰልሉ ኑረዋል ፡ አሁንም ብዙ ምዕመናንን ከቤተ ክርስቲያናቸው እየጠለፉ በመውሰድ ላይ ናቸው ፡ ይህ አሠራር ግልጽ የሆነ ወረራ እንጂ የወንጌላውያን ተልዕኮ አይደለም ፡ ብዙ ገንዘብ እያፈሰሱ ሰውን ከታሪኩና ከትውፊቱ መለየት ሰይጣናዊ ግብር እንጂ የመንፈስ ቅዱስ ፈቃድ አይደለም ፡ ምዕመናንም ብኩርናውን ለምስር ንፍር እንደሸጠው እንደ አሳው እንዳይሆኑ መጠንቀቅ ይኖርባቸዋል ፡

ከላይ የሮማ ካቶሊክ ተከታዮች ነን ለሚሉ ኢትዮጵያውያን እንዳሳሰብነው ሁሉ በሌሎች የምዕራብ አብያተ ክርስቲያናት በዝርወት ላሉት ወንድሞቻችን ኢትዮጵያንም ሀገራቸው እንዲት ኢትዮጵያ ፤ መታወቂያ ሃይማኖታቸው እንዲት የኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ብቻ ስለሆነች ፡ ዛሬውኑ እንዲያስቡበት እናሳስባቸዋለን ፡ በውጭ ካሉትም ጋር በኢኮሚኒዝም መንፈስ ውይይታችንን እንቀጥላለን ፡

ሐ/ የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ፡—እነዚህ አብያተ ክርስቲያናት በግሪክ ኦርቶዶክስ የሚመሩ ፡—ጵ- የራሷ የግሪክ ፡ ጵ- የሩሲያ ፡ ፱- የሩግንያ ፡ ፱- የዩጎዝላቪያ ፡ ጵ- የቡልጋሪያና የሌሎችም ናቸው ፡ ትምህርተ ሃይማኖታቸው በምሥጢረ ሥጋዊ የኬልቂዶንን መንግሥታዊ ውሳኔ ተቀብለው «ክርስቶስ እንድ አካል ሁለት ባሕርይ» ነው ፡ ሌላ መለካውያን ተብለዋል ፡ (መላካዊ) ግለትም የንጉሥ ፈቃድ ፈጻሚ እንደ ግለት ነው ፡ ከጉባኤ ኬልቂዶን በኋላ ተለያይተን እንኖራለን ፡ ነገር ግን አልፎ አልፎ እንዳንድ የጋራ ጉዳይ ሲያጋጥም በይፋም ሆነ በግል መገናኘታቸውና መወያየታቸው አልቀረም ፡ የግሪክና የኢትዮጵያ አብያተ ክርስቲያናት በጣም ወዳጅ ነበሩ ፡ ይህንኑ ወዳጅነት ይበልጥ ሊያወካከረው የቻለው የግሪክ ቤተ ክርስቲያን ለኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት የምታበረክተው የነጻ ትምህርት ነው ፡ በንግድና በሌላም ሥራ በሀገራችን የሚኖሩ የግሪክ ተወላጆች በብዛት በሚኖሩበት አካባቢ ሁሉ ቤተ ክርስቲያን

ያናቸውን ወርተው ፡ የሃይማኖት መሪዎች ካህናትና ጳጳሳትም ከህ
ገራቸው እየተላኩላቸው ይኖራሉ ። ዜጎቻቸውን ለማገልገል ወደ
ኢትዮጵያ የሚመጡ ካህናትና ጳጳሳት የራሳቸውን ከመጠበቅ በተር
አልፈው ተርፈው የኛን ምዕመናን አይተናኮሉም ። ወደ ኢትዮ
ጵያ የሚመጡ የግሪክ ጳጳሳት በማጎተማቸው ራሳቸውን የአክሱም
ጳጳስ እያሉ ይጠራሉ ፤ ምናልባትም የመጀመሪያው የኢትዮጵያ
ጳጳስ ፍሬምናመስ ግሪካዊ ነበር ብለው ስለሚያምኑ ፡ የሱም መጠ
ሪያው «ጳጳስ ዘአክሱም» ስለ ነበር ያንን ጠበቅን ብለው ነው ፤
ነገር ግን በሰው ሀገር ገብቶ የራሱ ባል ሆነ ስም መጠራት ምን
ጥትም ይኖረው ብለው ነው ። በዚያውም ላይ እነሱ የሚተመጡ
አጲስ አበባ ነው ። አክሱምን አያውቁትም ። ለእኛም አክሱም
የታሪክና ሃይማኖት እናት ከተማችን ስትሆን ይህ አድራጉት አጠያ
ያቲ አይሆንም ወይ?

በ፲፱ኛው መቶ ክፍለ—ዘመን አጋማሽ ላይ የሩሲያና የኢትዮ
ጵያ አብያተ ክርስቲያናት ወጻጅነት መሠረቱ ። ይህም የሆነው
በኢየሩሳሌም በሚኖሩ የኢትዮጵያና የሩሲያ መነኮሳት አማካይነት
ነው ። የሩማንያና የሌሎች መለካውያን አብያተ ክርስቲያናትም
በዓለም አብያተ ክርስቲያናት ማኅበር በኢኮሚኒዝም መንፈስ የኢ
ትዮጵያን ቤተ ክርስቲያን ያፈቅራሉ ። በተለይ የሩማንያና የሩሲያ
አብያተ ክርስቲያናት የግሪክን ቤተ ክርስቲያን ምሳሌ ተከትለው
ለኢትዮጵያውያን የነፃ ትምህርት ይሰጣሉ ። ብዙ ምሁራንም ተገ
ኝተዋል ። በኛ በኩል ሊረሳ የማይገባው አንድ ነገር አለ ። ርግጥ
ብዙ ሊቃውንት ያንዱ ቤተ ክርስቲያን ሊቅ ከሌላው ሔዶ የቴላ
ሱጂን ምሥጢር ያራቅቃል ። የዶግማ ልዩነት ቢኖርም አስቀድሞ
የራሱን ስለሚያውቅ ሥጋት የለም ። በሀገራችንም የተዋህዶ መም
ህራን በጠፋበት ወቅት የተዋህዶ ልጆች ከጸጉች መምህራን ገብ
ተው ትርጉሟውን እያረጁ ይግሩ እንደ ነበር አባቶቻችን ይነግሩ
ናል ። ወደ ውጭ ለተዉግሪ ዕውቀት የሚሔዱ ወንድሞቻችንም
አስቀድመው ዶግማቸውንና ቀኖናቸውን በሚገባ አጥንተው ቢሔዱ
ሌሎቹ የሚሉትም ይገባቸዋል ። እነሱም ራሳቸውን ለሌላው ያስ

ረጻሉ ፤ ተመልሰውም ለቤተ ክርስቲያናቸው አዕግድ ይሆናሉ ።
ምስክርነታቸውም ታማኝ ይሆናል ።

መ/ የግብፅ ፡ የሶርያ ፡ የአርመንያ የሀገድ አብያተ ክርስቲያ
ናት ደግሞ ለሪዮንታል ይባላሉ ። የኬላቋዶንን ውሳኔ ያልተቀበሉ
ናቸው ። ክርስቶስ አንድ እካል አንድ ባሕርይ መሆኑንም ያምናሉ።
እነዚህ አብያተ ክርስቲያናት ከኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ጋር የታሪ
ክና የዶግማ አንድነት አላቸው ። በሌላው ክፍል የሚታወቁትም በቤ
ተሰብኝነት ነው ። አብረው ይቀድሳሉ ፤ አብረው ይቀርባሉ ። 167.

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በአፍሪቃ ቀንድ ላይ የምትገኝ
እንደ መሆኗ መጠን በውስጧም ሆነ በአካባቢያ ክርስቲያን ያል
ሆኑ ብዙ ሰላላ ፡ እነዚያን የግብተማር ገደታ አለባት ። በሃይማ
ኖት ስም እፂን ለማጻከም ብዙ ገንዘብ የሚያፈሉ ድርጅቶች ሁሉ
ከዚህ ይልቅ በኢኮሚኒዝም መንፈስ ያላገኛች ተፅዕኖ ሐዋርያዊ
ተልእኮን እንድታሳጥን ቢረዷት መልካም ነው ። ይህም ለዓለም
አብያተ ክርስቲያናት ማኅበር ግልጽ መሆን አለበት ።

ምዕራፍ ፲፩ ፤

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን
ሥሪት ፤

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሥሪት ሦስት ክፍል አለው ፡ ይኸውም ፡ ል. የገዳም ፡ ጀ. የደብር ፡ ደ. የጠር ሥሪት ነው ፡

ሀ ፡ የገዳም ሥሪት ሁለት ዓይነት ነው ፤ ሀ. የንፍር ገዳም ፡ ለ. የሕገ ገዳም ፡ የንፍር ገዳም በመነኮሳት አንድነት ((Cenobitic)) የሚተዳደር ነው ፡ ቤተ ክርስቲያኑ ከመነኮሳቱ አስተዳደር ጋር የተያያዘ ነው የቤተ ክርስቲያኑ አስተዳደር የሚመራው በዚያው በሊቀ ግብሩ ነው (አብ ምኒሳኑ ይባላል ፡—ለሌቶች ገዳም ግን እመ ምኒት ናት) ይህ የገዳም ሥሪት ሊሠራ የሚችለው ባንድ በገለል ተኛ ቦታ ተወስኖ በተጋድሎ ሕይወቱን ያሳለፈ ጻድቅ ባረፈበት የታሪክና የሃይማኖት ቦታ ነው ፡ መነኮሳት ተሰብስበው በጻድቁ መታሰቢያ ቤተ ክርስቲያን ሠርተው ባንድነት እየሠሩና ባንድነት እየተመገቡ ይተዳደራሉ ፡ ገዳሙ እየታወቀና ዝናን እየተረፈ በሕይወቱ ፎጥር ርስትና ጉልት እየተሠራበት መነኮሳቱ እያረሱና እየቆፈሩ የአጅ ሥራም እየሠሩ በተለይም ብዙ መንፈሳውያን መምህራን የሚኖሩበት ስለሆነ እየተማሩና እያስተማሩ ይኖራሉ ፡ መነኮሳቱ ባንድነት የሚመገቡት ነፍር ቀቅለው ፡ ጻቤ ታገረው ስለሆነ የንፍር ገዳም ይባላል ፡

ለ. ሥሪታቸውና አስተዳደራቸው የአድባራትሁነው ባለ በቤተ ክህነት ወይም በመንግሥት ስያሜ ብቻ ገዳማት የሚባሉ አሉ ፡ እነዚህ ገዳማት የርስት ሥሪታቸውና አስተዳደራቸው እንደ አድባራት ነው፡፡ከአድባራት የሚለዩት ግን ቆጥሳትብቻ ስለሚያስተዳድሯቸው ነው፡፡የሕገ ገዳማት ያልናቸውም ገዳማት ተብለው እንዲጠሩ ከባለ ሥልጣን ከመታዘዙ በቀር በገዳማት ሥርዓት ስለማይመሩ ነው ፡

ጀ. የደብር ሥሪት ብዙውን ጊዜ በከተማና በታሪክ ቦታዎች ፡ የታሪክ ቦታዎችም ባይሆኑ በዘመኑ ባሉ ባለ ሥልጣናት ትእዛዝ ደብር እየተባሉ የሚተኩሉ አብያተ ክርስቲያናት አሉ ፡ የእነዚህ አድባራት አስተዳደር በርስትና በጉልት ነበር ፡ ርስትና ጉልቱን የሚተክሏቸው በዘመኑ የነበሩ ነገሥታት ወይም መሳፍንትና መሳፍንት ነበሩ ፡ በእነዚህ የሥሪት ደንብ ቤተ ክርስቲያን አልተጠቀሙ ችፍ ፡ ምክንያቱም ሀ. ደብሩ ሲደብር ለደብሩ አገልግሎት ርስቱን የተተከለው ካህን በሚሞትበት ጊዜ ርስቱ እየተከፋፈለ እያንሰ ስለሚፈድ ነው ፡ ለምሳሌ ባንድ ደብር አንድ ጋሻ መሪት ያለው አንድ ካህን እሥር ልጆች ቢኖሩት አንዱ ጋሻ መሪት ከእሥር ይሸነፃል ፡ እንዲሁም እያለ በትውልድና በቀን ብዛት ለገር መቆ ሚያ ያህል እንኳ አይገኝም ፡ ያልተገኘ ደገዋ የካህን ልጅ ካህን ስለማይሆን የካህኑ ልጆች ርስታቸውን እየበሉ የቤተ ክርስቲያኑን አገልግሎት በትጥር ያሰሩት ነበር ፡ ይህም ተተጥሮ የሚሠራ ካህን ባመት እሥር ብር ወይም ገያ ብር ያገኛል ፡

ለዚያውም ደገዋ ከእያንዳንዱ ተወላጅ ዙር አጠራትም እንጂ ስብሰቦ የሚሰጠው አልነበረም ለዚህ ትጥረኛ የቤተ ክርስቲያን አገልጋይ በባለርስቶች ዘንድ ተፋ/መጪ/የሚል ስሙ ጽሕፈት ነበረው ይህ ስሙ ጥቅም የሚያገኘው በደጀሰላም መክፈልት ነበር ለዚያውም ቢሆን በሱ አገልግሎት የተገኘውን ተዝካርና ደግሰ የባለርስቶች ልጆች እየተሻሙ ሲያሳዝኑት ይኖሩ ነበር ፡ ለ/የደብር ርስት ትክል ቤተ ክርስቲያንን ያልጠቀመበት ሁለተኛውም ምክንያት ርስቱን ጉልቱን በቤተ ክርስቲያን ስም የሚያስመዝገቡ ነገሥታትና መሳፍንት ከአቃቤና ከተራራ ጀምሮ እስከ ግብዝና ድረስ ያለውን የቤተ ክርስቲያን አገልግሎት በልጆቻቸውና በትርብ ተወላጆቻቸው ስም ስለሚያደርጉት ክርስቱ የሚገኘው አበል ከአጃቸው ሳይወጣ የሚያገለግሉት ካህናት ግን ከርግን መሪት ወይም ባመት ይሆን ያህል ጻውላ እህል ይሰጥላል እየተባሉ የእነሱ ድርጉኞች ሆነው ይኖሩ ነበር ፡ በዚህ ሁኔታ ቤተ ክርስቲያኒቱ የንግድ ምልክት ሆኖ ለብዙ ጊዜ ጎራ ነበር ፡ ይህ ዓይነቱ እሠራር ቤተ ክርስቲያንን ብቻ ሳይሆን የጉዳው

አገሪቱንም ነበር፤ ካህናትን በፍርድ እየሸነገሉ በቤተ ክርስቲያን ስም ሲጠቀሙ የኖሩ እነዚህ ሰዎች ግብር እንኳ ለመገገሥት እንዳይከፍሉ የቤተ ክርስቲያን ርስት ነው እያሰኙ ያስወሩ ነበርና ፡

ሐ. ሦስተኛው ደግሞ የገጠር ቤተ ክርስቲያን ሥራት ነው፤ የገጠር ቤተ ክርስቲያን ርስተ ጉልት የለውም ገበሬው በሃይማኖት ስሜት ቤተ ክርስቲያን ይሠራል ለቤተ ክርስቲያኑ መተዳደሪያ የሚሆን ተተወሰነ የእርሻ ቦታ ይመድባል ይህም «ሪም» ይባላል ካህናቱ የሚተዳደሩት በእርሻና በመከር ወራት ከገበሬው በሚሰበሰቡ በው የእህል አስተዋጽኦ ነው እንደ ገበዝና እንደ አለቃ ሆነው የሚያስተዳደሩት ገበሬው ባመት ባመት በመስከረም አንድ ቀን ምርጫ እያደረገ በመፈራረት ነው የቤተ መቅደሱን ሁኔታ የሚከታተል ግን ውስጠ ገበዝ የሚባል ጅመት አላቸው ከካህናቱ አንዱ ተመርጦ ለአመቱ ይሾም ነበር፡፡ ከእነዚህ ከሦስቱ የሥራት ዓይነቶች ቤተ ክርስቲያንን በጣም የጉዳት በመሳፍንትና በመኳንንት ርስተ ጉልት የሚተዳደሩ አድባራት ናቸው በሁለተኛው ተራ ቁጥር እንደተገለጠው ስሙ በቤተ ክርስቲያን ጥቅሙ ግን የሌላ ነበርና እንዲያውም በሕዝቡ ዘንድ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሲሶ መንግሥት አላት እየተባለ ይነገር ነበር በዘመኑ የነበሩ የቤተ ክርስቲያን መሪዎችም ይህ ለሕዝብ ግልጽ እንዲሆን አላደረጉም በቤተ ክርስቲያን ስም የተመዘገበው የነገሥታት የመሳፍንትና የመኳንንት ርስት ለራሳቸው ጥቅም እንጂ ካህናቱ ምንም ጥቅም እንደማያገኙ በይፋ አልተናገሩም፡፡ ይኸውም በሁለት ምክንያት ነው አንዱ ባለግወት ሁለተኛ ደግሞ በፍርሃት ነው፡፡ መሳፍንቱ ከተቆጡና ካከረቱ ተፍነቱንም ቢሆን ሊከለከሉ ስለሚችሉ ፤

ነገር ግን ቤተ ክርስቲያን ለብዙ ጊዜ ስትገፋ ከኖረች በኋላ ፲፱፻፳፭ ዓ.ም. እንደ ሌሎች ክርስቲያኖች የሰበካ ምዕመናንን በማስተባበርና ከካህናቱ ጋር አብረው እንዲሰሩ ለግድረግ የሚያስችል የመተዳደሪያ ድንብ ቃለ ዓዋዲን አውጥታ የሰበካ ጉባኤን መሠረተች አሁን በዚህ የሰበካ ጉባኤ ምዕመናን የምዕመንነት ደረጃቸውን ካህናትም የካህናት ድርሻቸውን ይዘው ትዳስ ሲናደስ በሚያወጣው

ደንበና ሕግ መሠረት ለቤተ ክርስቲያን የሚሆነውን መልካሙን ነገር ሁሉ ለመሥራት ሁሉም እየተዘጋጀ ነው ፡

ዛሬ ምዕመናን ለየሰበካቸው ካህናት በቃለ ዓዋዲው መሠረት ደመወዝ እየከፈሉ ነው፤ ስለ ሰበካ ጉባኤ ዓላማ ለግወትና ለመረዳት ያህል ቃለ ዓዋዲው በሚያዘው መሠረት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ምዕመናን እንደ ሌሎች አብያተ ክርስቲያናት ምዕመናን ሁለት ነገሮችን እንዲያሟሉ ትጠይቃለች ፡—ሀ. ምዕመናን በቤተ ክርስቲያን መዝገብ እንዲታወቁ ምዕመናን ስግቸውና ቁጥራቸው ካልታወቀ ላጠባበቅ ችግር የሚፈጥር ስለሆነ (የሐ ፲፫ ር) ምዕመናን የጥምቀትና የጥት መዝገብ እንዲኖራቸው ነው፡—ቤተ ክርስቲያናችን ከሁሉ በፊት ስንት ልጆች በየተኑ፤ በየወሩና በየግመቱ እንደምትወልድና፤ በዚሁ እንግር ደግሞ ስንት ምዕመናን ከዚህ ሕይወት እየፈለሱ ወደ ዘለዓለግዊ ቤታቸው እንደሚሄዱ ግወት ስላለበት ይህን ለግግላት የምትችለው በሰበካ ጉባኤ በኩል እንደሆነ ተረድታ ሰበካ ጉባኤን እጽቁግለች ለ፡—ምዕመናን በመንፈሳዊ ልደት በጥቅምቀት የተወለዱባት እናታቸው ቤተ ክርስቲያንን ለመጠበቅና ለማስጠበቅ ያላቸውን ኃላፊነት በመረዳት ካላቸው ካሥር አንድ ለቤተ ክርስቲያን እንዲሰጡ ያም ባይቻል ቃለ ዓዋዲው የመደበውን ግመታዊ ክፍያ እንዲከፍሉና በነሱ ሱታፊ እየተረዳች እናት ቤተ ክርስቲያናቸው አገልግሎቷን እንድትቀጥል፤ ትምህርት ቤቶች እንዲጽጹ የአረጋውያን መጠሪያዎች የሙት ልጆች ግላደጊዎች የበሽተኞች ግስታመሚያዎች እንዲጽጹ ግድረግ የሚቻለው በዚህ በሰበካ ጉባኤ የተዘጋጀ ምዕመናንና ካህናት በየድርሻቸው የበኩላቸውን አገልግሎት ሲያበረክቱ ነው በሌሎች አገሮች ፓትርያርኮችና ጳጳሳት የሃይማኖት እንግዶች ጥሪ እያደረጉ የሚጋብዙትና እነሱም ጥሪ ሲደረግላቸው የሚሄዱት በግንኙነትም ጥሪና የሰብሰባ ቦታ የቤተ ክርስቲያናቸውን ድምፅ ለግስግት የሚያገኙት ከምዕመናን በሚደረግላቸው አስተዋጽኦ ነው፡፡ ፓትርያርኩ ወይም የክፍሉ ጳጳስ ለክብሩ በማይመጣጠን መኪና ሲሄድ ያየው እንደሆነ ምዕመኑ ሃይማኖት እንደተዋረደና ቤተ ክርስቲያኑም ዝቅ እንዳለች ይቆጥረዋል፡፡ ስለዚህ ሁሉም በክርስትና ዓላማው የተቻለውን ያህል ለቤተ ክርስ

ቲያን የሚገባውን ይከፍላል ፡ እንዲያውም ሀብት ያላቸው ምዕራፍ ናቸው ከሆነ መገንጠያ መኪና እንኳን ሳይቀር ለፓትርያኮቻቸውና ለአገራቸው ገጸ በረከት የሚሰጡ አሉ የኛም ቤተ ክርስቲያን በዙ ምዕራፍን አሉጥት በሰበሳ ጉባኤ ከተደረጁና የሰበሳ ጉባኤ ገዳግ ከገባቸው ለመንበረ ፓትርያርካቸውና ለከፍላቸው ጳጳስ ከብር የከብር መጠበቂያ ባጠቃላይ ለቤተ ክርስቲያናቸው አስተዳደር አስተዋጽኦ ለግድረግ ከልላው የሚሰጉት አይደሉም ፡ ቤተ ክርስቲያናችን በይፋ መሬት እንዲሆን ባወጣችው ቃል ገዋዲ ውስጥ ከሰበሳ (አጥቢያ) ጀምሮ እስከ መንበረ ፓትርያርኩ ድረስ ያለው ያለ ራር መጥቅር ተተንትና የተረበ ስለሆነ እሱት መልክት ይበቃል።

በኢትዮጵያ እርቀዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን መንበረ ፓትርያርክ አስተዳደሩን የሚመሩ ልዩ ልዩ መሬቶች አሉ ለእነዚህ መሬቶች ኃላፊያቸው የመንበረ ፓትርያርክ ጠቅላይ ጸሐፊ ሥራ እስኪያጅኑ ነው ስለ ቤተ ክርስቲያን ግንኙነት ጉዳይ— በትዳስ ፓትርያርክ ሊተ መንበርነት በሲኖዶስ አባላት ተወስኖ ወደ ጠቅላይ ጸሐፊው ይተላለፋል ጠቅላይ ጸሐፊው በሥራ ላይ እንዲውል ያደርገዋል ሥልጣን ከሆነትን የሚመለከት ጉዳይ ከሆነ ግን ወደት/ሲኖዶስ ይተርባል ፤ ትዳስ ሲኖዶስ የጉዳዩን ጠባይ አይቶ ወደ መንፈሳዊ ፍርድ ቤት ይልከዋል ።

መንፈሳዊ ፍርድ ቤትም መርምሮና አጣርቶ ለትዳስ ሲኖዶስ ያተርባል ፡ ትዳስ ሲኖዶስ የመጨረሻ ውሳኔ ይሰጥታል ።

በየሀገረ ስብከቱ ያለው ያስተዳደር መጥቅርም የመንበረ ፓትርያርኩን ጠቅላይ ጽ/ቤት አመራር የተከተለ ነው ልዩ ልዩ መጥቅር ምች አሉት የመጥቅር ምች የበላይ ሆኖ የሚሠራው ጳጳሱ ነው ቤተ ክርስቲያኒቱን የሚመራው ፓትርያርኩና የሀገረ ስብከት ጳጳሳት የሚሾሙት በምዕራፍና በካህናት ተመርጠው ነው ፤ የትዳስ ሲኖዶስ ሕግ በሚያዘው መሠረት ለፓትርያርክነትም ሆነ ለጳጳስነት ግዕረግ የሚመረጡት በደንግልና መንኲሰው በቅምስና ግዕረግ ቤተክርስቲያንን ሲያገለግሉ የኖሩ ብቻ ናቸው ፤ ይህም ሥርዓትና ሕግ በመላው የምሥራት አብያተ ክርስቲያናት ተጠበቆ የኖረና የሚኖር ነው ። በዓመት ሁለት ጊዜ በጥቅምት ፲፪ እና በረከባ ካህ

ናት ከትንግሌ በኋላ በጽፎት ቀን (የሲኖዶስ ስብሰባ ይደረጋል) የሲኖዶስ ስብሰባ ትዳስ ፓትርያርክ ናቸው ። የሲኖዶስ አባላት ጳጳሳት የየሀገረ ስብከታቸው ምዕራፍና ካህናት ተጠሪ እንደመጥናቸው መገን ቦታ ቦታቸውን ይዘው ይተመግቡ ። ስለቤተ ክርስቲያን አመራር ውይይት ያደርጋሉ ውሳኔም ያስተላልፋሉ ።

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የራሷን ጉዳይ በራሱም ለመወሰን ምዕራፍናችንን እያስተባበረች ሕልውናችን ለግሰከበር ሕጋዊ እካልነት አላት ። ከዚህም ጋር ቃል ሕይወት ትምህርቷን ወደአልደረሰበት ለግዳረስ ጥረት እያደረገች ነው ። ይህንንም ጥረት ለግዳሳት በዓለም አብያተ ክርስቲያናት ዕርዳታ በአምስት ሀገረ ስብከቶች የካህናት ግሰልጠኛ ትምህርት ቤት ለመከፈት እየተዘጋጀች ነው ይህም ምግልት ዘመናዊውን ችግር የሚፈታ በዘመናዊ ዕቅድ የተተናበረ የትምህርት አሰጣጥ ዘዴ እንዲኖራት ግለት ነው እንጂ በጂ የሚቆጠር ዕድሜ ያላት ቤተ ክርስቲያናችን እያንዳንዳ ሥርዓቷን ጠብቃ የኖረችባቸው አያሌ ትምህርት ቤቶች እንደነበሩትና አሁንም እንዳላት የታወቀ ነው ። የነበረው የመምህራንና የተግሪዎች ኑሮ ግን ለአሁኑ ዘመን ትውልድ ያስቸገራል ። ዛሬ መንደር ለመንደር ዘር ለምና የሚበላ ተግሪና ተግሪዎችን አስለምና ከነሱ ጋር ኮቸሮ የሚበላ ውጥንትጥ (ድብልት ጥረ) የሚቀላ መምህር አይገኝም ታዲያ በዚህ ጊዜ «አሳውቅ እንዳያልት ውሀው እንዳይደርት» እንዲሉ ምዕራፍና ካህናትን በግስተባበር አስተዋጽኦ እየተሰበሰበ በየሀገረ ስብከቱ መሠረተ እያንተ የሚሰጥባቸው ትምህርት ቤቶች እንዲጸጹና ፤ ከፍተኛ የሃይማኖት ትምህርት የሚሰጥባቸው የካህናት ግሰልጠኛዎች በዘመናዊ የትምህርት አሰጣጥ ዘዴ እንዲሰፋሩ በደረግ ቤተ ክርስቲያናችን በዓለም አቀፍ የክርስቲያናት መድረክ የአቻነት መንበሯን ጠብቃ ለመኖር ትችላለች ።

ይቆያን ፡

ወለእግዚአብሔር ስብሐት ።

